

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Had- és Rendészettudományi Szekció
Budapest, 2025. április 22–24.
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar

**Az iskolásokat érintő internetes zaklatás jogi és társadalmi
vonatkozásai**

Jelige: Cyberbullying21

Pályamunka lezárásának időpontja: 2024. 12

2025.

Nyilatkozat mesterséges intelligencia használatáról

A dolgozat szerzőjeként kijelentem, hogy dolgozatom elkészítéséhez igénybe vettem a Google Translate-et, hogy a felhasznált idegennyelvű szakirodalmakat fel tudjam használni. Ezen kívül nem vettem igénybe más mesterséges intelligencia alapú alkalmazást a dolgozatom megírásához.

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	5
II.	A zaklatás jogi szabályozása.....	5
1.	Gyermekjogi Egyezmény.....	6
2.	GDPR (általános adatvédelmi rendelet).....	6
3.	Magyarország Alkotmánya.....	7
4.	Polgári Törvénykönyv.....	7
5.	Büntető Törvénykönyv.....	8
6.	Köznevelésről szóló törvény.....	10
7.	Gyermekvédelmi törvény.....	11
8.	Nemzeti alaptanterv.....	11
III.	A cyberbullyingról általában.....	12
1.	A zaklatás folyamata.....	12
2.	Az offline és online zaklatás kapcsolata.....	14
3.	A cyberbullying típusai.....	15
4.	A cyberbullying legújabb megjelenési formája: zaklatás a mesterséges intelligencia felhasználásával.....	16
IV.	Cyberbullying szereplői.....	18
1.	A zaklató.....	18
2.	Az áldozat.....	20
3.	A szemlélők.....	21
V.	A család és az iskola szerepe az internetes zaklatásban.....	22
1.	A család.....	22
1.1.	A három családmodell.....	23
1.2.	Az iskolai internetes zaklatás a szülők szemszögéből, a kérdőív eredményei.....	24
2.	A pedagógusok és az iskola szerepe.....	29
VI.	Az internetes zaklatás megelőzése, megszakítása.....	31
1.	Prevenációs és intervenciós módszerek.....	32
2.	Prevenációs és intervenciós programok.....	33
VII.	A zaklatásra vonatkozó jogszabályok, illetve az ezzel foglalkozó szervek érvényesülése.....	36
1.	A korábban említett jogszabályok érvényesülése Magyarországon.....	36
2.	A korábban említett szervezetek munkájának érvényesülése Magyarországon.....	37
3.	A jogszabályok és intézmények munkájának érvényesülésének elősegítésére szolgáló lehetőség.....	39
VIII.	Kitekintés: szépirodalom és filmek.....	40
1.	Szépirodalom.....	40

1.1.	<i>Csáth Géza: A kis Emma</i>	40
1.2.	<i>Janne Teller: Semmi</i>	41
2.	Filmek	42
2.1.	<i>Remélem legközelebb sikerül meghalnod :)</i>	42
2.2.	<i>The cyberbully (Az internetes zaklató)</i>	43
IX.	Összegzés	44
	Felhasznált irodalom jegyzéke	45
	Felhasznált jogszabályok jegyzéke	47

I. Bevezetés

Az internetes zaklatás a technika fejlődésével egyre nagyobb mértéket ölt. Az UNICEF 2020-as felmérése alapján a megkérdezett gyerekek 60 %-át csúfolták már az interneten, a lányok 55, míg a fiúk 27 %-át zaklatták már online.¹ Megjelenik mind a felnőttek, mind a gyerekek körében, éppen ezért fontos a jelenség vizsgálata minden korosztály számára. Mivel egy viszonylag új jelenségről van szó, nem elhanyagolható annak kutatása, hogy miként ismerhető fel, milyen hatása van a családi háttérnek, és az iskolának a cyberbullying folyamatára. Emellett kifejezetten fontos annak a vizsgálata is, hogy milyen eszközök állnak rendelkezésre az internetes zaklatás megszakítására, illetve megelőzésére. Dolgozatomban ezekre a kérdésekre fogok választ adni, illetve bemutatom az internetes zaklatás kapcsolatát a mesterséges intelligenciával, hiszen annak bizonyos megjelenési formái már bárki számára elérhetőek.

Elsőként a zaklatásra vonatkozó, illetve ahhoz kapcsolódó törvényi szabályozást fogom ismertetni, majd ezután általánosságban fogok beszélni az internetes zaklatásról, ezen belül annak folyamatáról, a hagyományos, és az internetes bullying kapcsolatáról, a cyberbullying típusairól, illetve egy új megjelenési formát fogok ismertetni, az AI felhasználásával történő bántalmazást. Ezek után bemutatom a cyberbullying szereplőit, akik a zaklató, az áldozat és a szemlélő, majd rávilágítok, hogy milyen hatása van a családnak, és az iskolának az internetes zaklatásra. Annak feltárása érdekében, hogy a szülők miként látják az iskolában előforduló internetes zaklatást, készítettem egy kérdőívet, melynek segítségével világosabb képet kaptam arról, hogy ők miként látják a jelenséget. Bemutatok különböző módszereket és programokat a cyberbullying megelőzésére, illetve megszakítására, ha már elkezdődött a folyamat. Ezután teszek egy szépirodalmi és filmes kitekintést, amelyben azt mutatom be, hogy ezekben miként jelenik meg a jelenség. A szépirodalmi művek az iskolai zaklatás hagyományos, offline formáját fogják bemutatni több korszakból, míg a filmekben már az interneten keresztül történő zaklatás fog megjelenni.

II. A zaklatás jogi szabályozása

Először a zaklatás jogi hátterét mutatom be. Nem minden esetben a cyberbullyingról lesz szó, inkább általánosságban a zaklatásra vonatkozó jogszabályokat fogom összefoglalni. Ismertetni fogom számos jogszabály erre vonatkozó rendelkezését, amely alapján látni fogjuk, hogy ez a terület is szigorúan szabályozott. A bemutatott jogszabályokból egyértelművé fog válni, hogy a zaklatás olyan formában van szabályozva, hogy az emberi méltóság, a jóhírnév védelmét írják

¹ Cyberbullying vagy internetes zaklatás <https://unicef.hu/cyberbullying> 2024. 07. 30.

elő, amiből következik, hogy a bullying semmilyen formában nem megengedett, hiszen az mindkettőt sérti.

1. Gyermekjogi Egyezmény

Elsőként a nemzetközi jogi szabályozásról fogok írni, ami alatt értem a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről szóló 1991. évi LXIV. törvényt.

A „gyermeknek teljes mértékben felkészültnek kell lennie önálló élet vitelére a társadalomban, valamint, hogy az Egyesült Nemzetek Alapokmányában meghirdetett eszmények, különösen a béke, az emberi méltóság, a türelmesség, a szabadság, az egyenlőség és a szolidaritás szellemében szükséges nevelni”²

„Az Egyezményben részes államok megtesznek minden alkalmas intézkedést annak érdekében, hogy az iskolai fegyelmet a gyermeknek mint emberi lénynek a méltóságával összeegyeztethetően és az Egyezménynek megfelelően alkalmazzák.”³

Ezekből a rendelkezésekből láthatjuk, hogy a gyermekek méltóságának védelmére – amit a zaklatás nagy mértékben sért – több helyen is találhatók rendelkezések.

2. GDPR (általános adatvédelmi rendelet)

Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) gyermekeknek szóló szolgáltatások esetében a 16. életév betöltését jelölte meg annak az életkornak, amikor már nincs szükség a törvényes képviselő hozzájárulására.

„Ha a 6. cikk (1) bekezdésének a) pontja alkalmazandó, a közvetlenül gyermekeknek kínált, információs társadalommal összefüggő szolgáltatások vonatkozásában végzett személyes adatok kezelése akkor jogszerű, ha a gyermek a 16. életévét betöltötte. A 16. életévét be nem töltött gyermek esetén, a gyermekek személyes adatainak kezelése csak akkor és olyan

² 1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről. Bevezetés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv> 2024. 06. 16.

³ Gyermekjogi Egyezmény 28. cikk 2. pont

mértékben jogszerű, ha a hozzájárulást a gyermek feletti szülői felügyeletet gyakorló adta meg, illetve engedélyezte.”⁴

Lehetőség van arra, hogy az államok ezt enyhítsék, azonban alsó határként a 13. életév betöltése lett meghatározva.

„A tagállamok e célokból jogszabályban ennél alacsonyabb, de a 13. életévnél nem alacsonyabb életkort is megállapíthatnak.”⁵

3. Magyarország Alkotmánya

Következőként Magyarország Alkotmányának rendelkezéseit mutatom be.

„Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”⁶

„Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”⁷

Itt már erőteljesebben megjelenik az emberi méltósághoz való jog tiszteletben tartásának kötelezettsége, hiszen ebben az esetben nem az arra való nevelést említi a törvény, hanem már konkrétan annak egyértelmű védelmét.

„Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását és jó hírnevét tiszteletben tartsák.”⁸

Ebben az esetben pedig a jóhírnév is megjelenik, ami a cyberbullying esetében szintén sok esetben sérül.

4. Polgári Törvénykönyv

Következőként a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény erre a témára vonatkozó rendelkezéseit fogom ismertetni.

„(1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét, így különösen a magán- és családi élet, az otthon, a másokkal való – bármilyen

⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) 8. cikk (1) bekezdés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600679.eup> 2024. 08. 16.

⁵ GDPR 8. cikk (1) bekezdés

⁶ Magyarország Alaptörvénye XVI. cikk <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv> 2024. 08. 16.

⁷ Magyarország Alaptörvénye II. cikk

⁸ Magyarország Alaptörvénye VI. cikk

módon, illetve eszközzel történő – kapcsolattartás és a jóhírnév tiszteletben tartásához való jogát szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja.

(2) Az emberi méltóságot és az abból fakadó személyiségi jogokat mindenki köteles tiszteletben tartani. A személyiségi jogok e törvény védelme alatt állnak.”⁹

Ebben a rendelkezésben megjelenik a méltóság és a jóhírnév tiszteletben tartáshoz fűződő jog.

A Ptk. tartalmazza az egyes nevesített személyiségi jogokat is, melyek közé tartozik az előbb említett két jog is, melyet a bullying könnyen sérthet.

„A személyiségi jogok sérelmét jelenti különösen

- a) az élet, a testi épség és az egészség megsértése;
- b) a személyes szabadság, a magánélet, a magánlakás megsértése;
- c) a személy hátrányos megkülönböztetése;
- d) a becsület és a jóhírnév megsértése;
- e) a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog megsértése;
- f) a névviseléshez való jog megsértése;
- g) a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése.”¹⁰

5. Büntető Törvénykönyv

Értelemszerűen a Büntető Törvénykönyv is rendelkezik a jelenségről.

„Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹¹

Ezt a rendelkezést azért fontos kiemelni, mert ebben megjelenik a zaklatás néhány ismertetőjegye, nevezetesen a más mindennapi életébe történő önkényes beavatkozás és a rendszeres vagy tartós háborgatás.

⁹ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 2:42. § (1)-(2) bekezdés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv> 2024. 08. 16.

¹⁰ Ptk. 2:43. §

¹¹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 222. § (1) bekezdés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv> 2024. 08. 16.

A jelenség alapformája a háborgatás, amely magába foglal minden olyan cselekvést, amely a sértettben nyugtalanságot kelt, vagy alkalmas erre. Minősített esetként a fenyegetéssel megvalósuló zaklatás említendő. Ez abban az esetben is súlyosabban büntetendő, ha az élet, a testi épség, vagy az egészséget sértő esemény bekövetkezésével fenyeget az elkövető.¹²

„Aki félelemkeltés céljából

a) mást vagy rá tekintettel hozzátartozóját személy elleni erőszakos vagy közveszélyt okozó büntetendő cselekmény elkövetésével megfenyeget, vagy

b) azt a látszatot kelti, hogy más életét, testi épségét vagy egészségét sértő vagy közvetlenül veszélyeztető esemény következik be,

vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹³

A zaklatás magánindítványra büntetendő, így amennyiben ez megtörténik, és bizonyítékokkal is alá lehet támasztani, megindítják az elkövetővel szemben a büntető eljárást, melynek következtében a bíróság alkalmazni fogja vele szemben a megfelelő büntetést vagy intézkedést. Ezen kívül azonban a sértettre negatív hatással van, hiszen a rendszeres vagy tartós háborgatás következtében sérül emberi méltósága, csökkenhet az önbizalma, illetve szégyent érezhet.¹⁴

„Aki valakiről más előtt a becsület csorbítására alkalmas tényt állít, híresztel, vagy ilyen tényre közvetlenül utaló kifejezést használ, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁵

Itt pedig a becsületet védi a törvény, amit szintén csorbíthat a zaklatás bármely formája.

Az előbb idézett rágalmozás tényállásához tartozik még annak hamis kép- és hangfelvétel készítésével, és nyilvánosságra hozatalával történő elkövetése is.

„Aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt készít, ha más bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁶

¹² <https://lorik.hu/buntetojog/az-emberi-meltosag-elleni-buncselekmények/zaklatas/> 2024. 09. 02.

¹³ Btk. 222. § (2) bekezdés

¹⁴ <https://lorik.hu/buntetojog/az-emberi-meltosag-elleni-buncselekmények/zaklatas/> 2024. 09. 02.

¹⁵ Btk. 226. § (1) bekezdés

¹⁶ Btk. 226/A. §

„Aki abból a célból, hogy más vagy mások becsületét csorbítsa, hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú hang- vagy képfelvételt hozzáférhetővé tesz, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁷

Ezekén túl a zaklatáshoz kapcsolódik még a kényszerítés és a személyi szabadság megsértése is, hiszen a bullying ezen módokon is megvalósulhat.

„Aki mást erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszerít, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön, és ezzel jelentős érdeksérelmet okoz, ha más bűncselekmény nem valósul meg, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”¹⁸

„(1) Aki mást személyi szabadságától megfoszt, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a személyi szabadság megsértését

a) tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére,

b) aljas indokból vagy célból,

c) a sértett sanyargatásával,

d) védekezésre képtelen személy sérelmére,

e) fegyveresen,

f) felfegyverkezve,

g) jelentős érdeksérelmet okozva vagy

h) hivatalos eljárás színlelésével

követik el.”¹⁹

6. Köznevelésről szóló törvény

Az iskolai zaklatásról a nemzeti köznevelésről szóló 2011. évi CXCV. törvény is rendelkezik.

„A tanuló kötelessége, hogy

¹⁷ Btk. 226/B. § (1) bekezdés

¹⁸ Btk. 195. §

¹⁹ Btk. 194. § (1)-(2) bekezdés

az iskola, kollégium vezetői, pedagógusai, alkalmazottai, tanulótársai emberi méltóságát és jogait tiszteletben tartsa, tiszteletet tanúsítson irántuk, segítse rászoruló tanulótársait”²⁰

„A gyermek, a tanuló személyiségét, emberi méltóságát és jogait tiszteletben kell tartani, és védelmet kell számára biztosítani fizikai és lelki erőszakkal szemben. A gyermek és a tanuló nem vethető alá testi és lelki fenyegetésnek, kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó büntetésnek vagy bánásmódnak.”²¹

Mindkét idézett rendelkezésben megjelenik az emberi méltóság tiszteletben tartásának kötelezettsége a köznevelési rendszer minden résztvevőjével szemben, beleértve természetesen a diákokat is.

7. Gyermekvédelmi törvény

A Gyermkek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény is tartalmaz rendelkezéseket.

„A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.”²²

Az emberi méltóság védelme itt is megjelenik mindenféle bántalmazással szemben.

„A gyermeki jogok védelme minden olyan természetes és jogi személy kötelessége, aki a gyermek nevelésével, oktatásával, ellátásával, törvényes képviselőjének biztosításával, ügyeinek intézésével foglalkozik.”²³

Ez a törvény a gyermek nevelésével, oktatásával foglalkozó személy kötelezettségének tekinti a gyermekek jogainak védelmét, amelyek közül a zaklatással kapcsolatba hozhatók már korábban ismerttettem, mint a jóhírnévhez, a becsülethez és a méltósághoz való jog.

8. Nemzeti alaptanterv

Végül a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról szóló 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendeletben is tesznek említést a zaklatás által sértett jogok védelméről.

²⁰ 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 46. § (1) bekezdés g) pont <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> 2024. 08. 16.

²¹ Köznev. tv. 46. § (2) bekezdés

²² 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról 6.§ (5) bekezdés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv> 2024. 08. 16.

²³ Gyvt. 11. § (1) bekezdés

„A demokratikus jogállam, a jog uralmára épülő közélet működésének alapja az állampolgári részvétel, amely erősíti a nemzeti öntudatot és kohéziót, összhangot teremt az egyéni célok és a közjó között. Ezt a cselekvő állampolgári magatartást a törvénytisztelet, az együttélés szabályainak betartása, az emberi méltóság és az emberi jogok tisztelete, az erőszakmentesség, a méltányosság jellemzi. Az iskola megteremti annak lehetőségét, hogy a tanulók megismerjék a főbb állampolgári jogokat és kötelezettségeket, és ennek keretében biztosítja a honvédelmi nevelést.”²⁴

Itt az egyes állampolgári jogok és kötelezettségek megismertetése az iskola feladatának tekintette a törvényalkotó. Az iskola szerepe természetesen a dolgozat szempontjából sem elhanyagolható, hiszen a közoktatási intézménynek éppúgy feladata ezek megismertetése a gyerekekkel, mint a családdal.

A Nat. az erkölcsi nevelést is megemlíti, az etika, illetve a hit- és erkölcsstan tantárgyak keretein belül.

„A tantárgy középpontjában az erkölcsi nevelés áll, amely a tanuló erkölcsi érzékének és erkölcsi gondolkodásának fejlesztését jelenti. A tanulás folyamán az erkölcsi kategóriák jelentéstartalmának folyamatos gazdagítása, szükség esetén újraértelmezése, élethelyzetekre vonatkoztatása, valamint az ezekből következő etikai kérdések felvetése történik. A tananyag alapvető értékeit közvetíti: a segítség, megértés, együttérzés, törődés, szabadság, felelősség, igazságosság, becsületesség, méltányosság, tolerancia, önazonosság.”²⁵

III. A cyberbullyingről általában

1. A zaklatás folyamata

Dolgozatomban a gyerek-gyerek közti bántalmazást fogom bemutatni. Ezzel elsőként Dan Olweus foglalkozott. Norvégiában 1982-ben három 10-14 éves diák öngyilkosságot követett el, melynek nagy valószínűséggel az volt az oka, hogy társai rendszeresen bántották őket.²⁶ Arról, hogy Olweus kutatásának milyen eredményei lettek, később lesz szó.

A gyerekek közötti erőszakos cselekménynek minősül minden olyan cselekvés, amely az áldozattá vált gyerek önbecsülését, önértékelését sérti, megfosztja tulajdonától, szabadságában

²⁴ 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról Állampolgárságra, demokráciára nevelés <https://njt.hu/jogszabaly/2012-110-20-22> 2024. 08. 16.

²⁵ Nat. II.3.5. Etika/hit- és erkölcsstan

²⁶ Dan Olweus: Az iskolai zaklatás=Educatio 1999/4, 717-739. o. https://epa.oszk.hu/01500/01551/00087/pdf/EPA01551_educatio_1999_4_717-739.pdf 2024. 08. 13.

korlátozza, testileg bántalmazza. A bullying egy olyan jelenség, amely esetében az erőszakos cselekmények ismétlődő jellegűek.²⁷

Megkülönböztethetünk védő és rizikófaktorokat, melyek alapján láthatjuk, hogy az adott személy milyen eséllyel lesz részese bullyingnak. Egyéni rizikófaktorok például a hiperaktivitás, tanulási nehézségek, alacsony IQ, gyenge viselkedéskontroll, frusztráció. Családi rizikófaktor az autoriter gyermeknevelés, szülő/gondozó gyenge érzelmi kötődése, szülők alacsony iskolai végzettsége. Kortárs rizikófaktor a barátkozás deviáns gyerekekkel, társak kirekesztő magatartása, iskolai kudarcok. Végül megkülönböztetünk még közösségi rizikófaktorokat is, mint a hátrányos helyzetű település, diszfunkcionális családok magas száma, állandóság hiánya.²⁸

A rizikófaktorok mellett megemlíthetők a védőfaktorok is. Egyéni védőfaktor a deviancia elutasítása, jó iskolai teljesítmény, erős szociális készségek. Családi védőfaktor a működő családi kapcsolatrendszer, szülők iskolai teljesítménnyel kapcsolatos elvárásai, gyakori közös programok a szülőkkel, közösségi tevékenységben való részvétel. Iskolai védőfaktorok a befogadó iskolai légkör, iskolai programokon való aktív részvétel.²⁹

Az iskolai zaklatást akár egy tragédiaként is be lehet mutatni, melynek három szereplője – zaklató, áldozat, szemlélő – van. Az első felvonásban a zaklató kiszemeli a lehetséges áldozatot. Második felvonás, mikor a zaklató elkezd csúfolni társát, megfigyeli ő és a társai reakcióját. Harmadik felvonásként a bántalmazó már szándékosan meglöki társát, megvetés tárgyának tekinti. Itt a szemlélők, mint harmadik szereplők vagy úgy tesznek, hogy nem látják, nem hallják a történetet, vagy a zaklatóhoz kapcsolódnak. Negyedik felvonásban a zaklató agresszívabbá válik, egyre többször bántja az áldozatot, aki ekkor már állandóan azon gondolkodik, hogy miként tudná elkerülni a bántalmazóját. A szemlélők ebben a szakaszban is két táborra oszlanak. Az ötödik felvonásban az agresszor egyre kegyetlenebb módon bántja társát, míg az áldozat a depresszió és a düh jeleit mutatja, sokat hiányzik az iskolából, romlik a tanulmányi eredménye, ami miatt még feszültebb lesz. A szemlélők itt négy lehetőség közül választhatnak. Az áldozatot hibáztatják, ők is becsatlakoznak a zaklatásba, nem tudnak véget vetni a zaklatásnak, mert nem érznek magukban elég erőt hozzá, vagy elhitetik magukkal, hogy semmi közük a bántalmazáshoz. A hatodik felvonásban a zaklató minden sértésre

²⁷ Herczog Mária: Gyermekbántalmazás. Budapest, Complex Kiadó, 2007. 325 o.

²⁸ Herczog, 2007, 209-210. o.

²⁹ Herczog, 2007, 210. o.

agresszívan reagál, legyen az vélt vagy valós, míg az áldozat egyre mélyebbre süllyed a depresszióban és/vagy a dühben.³⁰

Bár ez a hagyományos zaklatás folyamata, láthatjuk, hogy az internetes zaklatás nagymértékben hasonlít hozzá.

2. Az offline és online zaklatás kapcsolata

A hazai adatok (Heliotis, 2015), azt mutatják, hogy a gyerekek 80 %-a súlyosabb problémának tartja az online zaklatást, mint az offline-t.³¹ Először is meg kell említeni, hogy ez olyan formája a zaklatásnak, amely elől az áldozat nem tud „elbújni”. Nem lesz vége, ha hazamegy az iskolából, nem találhat megoldást abban, hogy elkerüli a zaklatóját/zaklatóit. Ezt sajnos egész nap kénytelen eltűnni, ha csak nem próbál tenni ellene valamit (például jelzi a tanárnak), néha sajnos eredménytelenül, éppen az internet legfőbb jellegzetességének köszönhetően, hogy mindenhol elérhetővé teszi az áldozatot. Éppen ez az egyik oka, hogy ezt sokkal súlyosabbnak érzik, mint a hagyományos zaklatást.

Másodszor, lehetősége van a bántalmazónak, hogy a bántalmazottról bármit korlátlanul terjesszen. Kutatások igazolják, hogy az áldozatok sokkal jobban félnek attól, hogy valamit egy nagyobb közönség elé tár a zaklatójuk, mint attól, hogy csak privát üzenetben zaklatja őt.³² Ezzel ugyanis az áldozat jóhírnevét, társas kapcsolatait lehet lerombolni, aminek következtében sokkal inkább célpontnak lesz tekinthető.

Ezekén túl, az internet anonimitásának köszönhetően bárkiből nagyon könnyen bántalmazó válhat, hiszen így még olyanok is zaklatóvá válhatnak, akik a való életben nem mernék ezt megtenni.³³ Itt megjelenik a zaklató áldozat típus, ugyanis ő is azért kezd el bántani más, hogy őt ne bántsák. Emellett jellemző az is, hogy valakit a való életben zaklatnak, így „visszavágásként” ő online zaklatásba kezd, hiszen úgy gondolja, hogy így nehezebben bizonyítható, hogy valóban ő volt.³⁴

³⁰ Barbara Coloroso: Bullying – Zaklatók, áldozatok, szemlélők. Budapest, Harmat Kiadó, 2020. 383 o.

³¹ Cyberbullying vagy internetes zaklatás <https://unicef.hu/cyberbullying> 2024. 07. 30.

³² Domonkos Katalin: Cyberbullying: Zaklatás elektronikus eszközök használatával = Alkalmazott Pszichológia. 2014/1, 59-70. o. http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2014/05/APA_2014_1_Domonkos.pdf 2024. 07. 30.

³³ Nagy Szilvia: Internetes zaklatás 8. o. https://www.academia.edu/40103969/Internetes_zaklat%C3%A1s 2024. 07. 30.

³⁴ Domonkos, 2014, 62. o.

Nem elhanyagolható, hogy mivel a zaklató nem látja az áldozat reakcióit, ezért az empátia mértéke is csökken. Ami azt eredményezi, hogy megnövekszik az ismétlés lehetősége, valamint akár oda is vezethet, hogy az elkövetőnél hiányozni fog a büntudat érzése.³⁵

Végül az online antiszociális viselkedés sokkal kevésbé feltűnő a tanárok és szülők esetében. Ez főleg a kamaszok esetében jellemző, hiszen ők sokkal inkább zárkóztak a felnőttek irányába, mint a más korosztályok.³⁶ Ráadásul nagyon sokan ekkor férnek hozzá először korlátlanul az internet világához, ami, mint már említettem, a jó dolgok mellett rengeteg veszélyt is hordoz magában.

3. A cyberbullying típusai

A zaklatás jelenségének, az offline és az online bullying közti különbségekre történő rávilágítás után elsőként a cyberbullying típusait fogom bemutatni. Az internetes zaklatás fogalma számos fajtáját fedi le a jelenségnek. Ezek az exclusion (kizárás), a harassment (zaklatás), az outing (kibeszélés), a sexting (szextelés), a cyberstalking (követés), a flaming, a dissing (hírnévrontás), a trolling (trollkodás), a trickery (becsapás), a catfishing (személyiséglopás), a flaming (lángháború), és a blackmail (zsarolás).³⁷

Az exclusion úgy jelenik meg, hogy adott csoport – jelen esetben például egy osztály – tagjai egy személyt kizárnak az osztálycsoportból, a baráti társaság beszélgetéseiből, vagy egyéb csoportokból.³⁸ A zaklatás fogalmának meghatározásához a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény meghatározását idézem.

„Aki abból a célból, hogy mást megfélemlítsen, vagy más magánéletébe, illetve mindennapi életvitelébe önkényesen beavatkozzon, őt rendszeresen vagy tartósan háborgatja, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”³⁹

Tehát ahhoz, hogy zaklatásról beszélhessünk, fontos, hogy a megfélemlítés vagy a más magánéletébe történő beavatkozás rendszeresen vagy tartósan történjen. Ezen kívül a zaklatás mindig tudatos, rosszindulatú tevékenység, mellyel a zaklató célja az áldozat megalázása, és gyakran társul hozzá félelemkeltés is.⁴⁰ Az outing azt jelenti, hogy az adott ember személyes

³⁵ Domonkos, 2014, 62. o.

³⁶ Domonkos, 2014, 62. o.

³⁷ Nagy, 2018, 11-12. o.

³⁸ Nagy, 2018, 11. o.

³⁹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről, 222. § (1) bekezdés

⁴⁰ Coloroso, 2020, 65. o.

adatait publikussá teszik, ezzel nagymértékben rontva az áldozat önbecsülését. A sexting szexuális jellegű zaklatást jelent, mely esetben az elkövető szexuális tartalmú szöveget, képeket küld az áldozatnak. A cyberstalking az áldozat követését jelenti különböző internetes platformokon, amely miatt az adott személy állandó félelemben élhet. A fraping a Facebookon megvalósuló zaklatás egyik fajtája. Ebben az esetben a zaklató egy más által jelenleg is használatban lévő Facebook profil feltörésével az áldozat nevében küldözget más embereknek különböző üzeneteket, tesz közzé bejegyzéseket. A dissing az áldozat hírnevének rontását jelenti, melyet úgy ér el, hogy valótlan információkat oszt meg az adott személyről. A trolling egy manapság már egyre ismertebb kifejezés, ami azt jelenti, hogy valaki provokatív üzenetekkel zaklat közösségeket. Tehát láthatjuk, hogy az eddigiekkel szemben ez leginkább egy adott személycsoport ellen irányul, és nem feltétlenül egy kiválasztott személy ellen. A trickery egy olyan típus, mely esetében a zaklató az áldozat bizalmát elnyerve megszerez személyes információkat, majd azokat mások tudtára adja, így rontva az áldozat önbecsülését, jóhírnevét. A catfishing egy adott személy internetes személyiségjegyeinek ellopását jelenti, melynek következménye lehet a kiválasztott ember lejáratása. A flaming internetes oldalakon történő veszekedések közben egymásnak küldött sértő megjegyzéseket takarja. Végül a blackmail jelenségéről akkor beszélhetünk, ha a zaklató olyan információkkal rendelkezik az áldozatról, amely publikussá tétele az áldozat jóhírnevének rontását eredményezi, és ezen adatok birtokosaként próbálja célját zsarolással elérni. Tehát ha a célszemély nem adja meg neki, amit szeretne, akkor ő közzéteszi a birtokában lévő információkat.⁴¹

4. A cyberbullying legújabb megjelenési formája: zaklatás a mesterséges intelligencia felhasználásával

A technika egyre gyorsabb fejlődése magával hozta a mesterséges intelligencia megjelenését is. Ez számos előny tartogat, azonban rengeteg veszélyt is rejt magában. Az egyik ilyen súlyos hátrány az A.I. (Artificial Intelligence) jelenléte és használata a gyerekek körében. A diákok számára segítséget jelenthet a feladatok megoldásánál, azonban az online zaklatás egyik eszközévé is válhat. A cyberbullying ezen fajtája a deepfake segítségével zajlik. Fogalmát többféleképpen is meg lehet határozni, például a digitális manipuláció egy olyan fajtája, mikor az előállított kép-és hangfelvételekkel, amelyek tartalma a valóságtól eltérő, valamilyen hatást

⁴¹ Nagy, 2018, 11-12. o.

akarnak elérni, de akár „a személy plágiumaként”⁴² is definiálható.⁴³ Szinte minden esetben szexuális jellegű, és különösen veszélyes jellegét az jelenti, hogy rendkívül valóság-hű képeket lehet létrehozni. Ezt bizonyítja egy felmérés, miszerint egy négy másodperces videó esetében a részt vevő személyek 15, míg egy huszonhat másodperces esetében 16 %-a gondolta valósnak a látottakat. Ugyanez a felmérés kimutatta, hogy a négy másodperces videó láttán a felmérésben szereplő emberek 35, míg a huszonhat másodperces esetében 37 %-a bizonytalan volt a látottakkal kapcsolatban.⁴⁴

A deepfake több módon is megvalósulhat. Ilyen például az arccsere, mikor egy személy arcát egy másikéra cserélik ki, az attribútum-szerkesztés, ami azt jelenti, hogy az adott személy jellemzőit (például hajszín) változtatják meg. Ezek mellett megnyilvánulhat még az arcok mimikai újrajátszásában is, miszerint arckifejezéseket másolnak át egyik személyről a másikra, illetve megjelenhet teljesen szintetikus anyagként, mikor valódi anyagot használnak fel, de a kép teljes mértékben kitalált személyt jelenít meg.⁴⁵

Mint már említettem, a deepfake eszköze lehet az internetes zaklatásnak is. Ez annak köszönhető, hogy már a gyerekek is széles körben használni tudják a mesterséges intelligenciát. Az egyik megjelenési formája az arccserélő alkalmazások, mint például a Snapchat használata.⁴⁶ Azt, hogy mekkora kárt tud okozni ezen rendszerek felelőtlen használata, jól bizonyítja egy nemrég történt eset, mikor egy angliai kislányról diáktársai deepfake – pornográf – tartalmat osztottak meg a Snapchat-en keresztül, aminek következtében az számos emberhez eljutott.⁴⁷

⁴² Deepfake, azaz mélyhamisítás: Technológia és jog
https://www.parlament.hu/documents/d/guest/infojegyzet_2024_20_deepfake_technologia_es_jog Idézi:

Mausecz Zoé: A deepfake. Avagy miért olyan veszélyes a mesterséges intelligencia a diákok körében? = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

⁴³ Deepfake, azaz mélyhamisítás: Technológia és jog
https://www.parlament.hu/documents/d/guest/infojegyzet_2024_20_deepfake_technologia_es_jog Idézi:

Mausecz Zoé: A deepfake. Avagy miért olyan veszélyes a mesterséges intelligencia a diákok körében? = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

⁴⁴ Gosztanyi Gergely, Lendvai Gergely: Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? = Médiakutató 2024/1. 41-49. o.

https://mediakutato.hu/cikk/2024_01_tavasz/03_deepfake_dezinformacio_jog.pdf Idézi: Mausecz Zoé: A deepfake. Avagy miért olyan veszélyes a mesterséges intelligencia a diákok körében? = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

⁴⁵ Deepfake, azaz mélyhamisítás: Technológia és jog
https://www.parlament.hu/documents/d/guest/infojegyzet_2024_20_deepfake_technologia_es_jog Idézi:

Mausecz Zoé: A deepfake. Avagy miért olyan veszélyes a mesterséges intelligencia a diákok körében? = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

⁴⁶ Gosztanyi, Lendvai, 2024, 43. o. Idézi: Mausecz Zoé: Az online iskolai zaklatás a deepfake segítségével = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

⁴⁷ <https://www.bbc.com/news/articles/ckvgez74kgo.amp> Idézi: Mausecz Zoé: Az online iskolai zaklatás a deepfake segítségével = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

IV. Cyberbullying szereplői

Mint ahogy már korábban említettem, a zaklatás folyamatában több szereplő vesz részt. Őket háromféleképpen lehet csoportosítani. A zaklató, az áldozat, és a szemlélő. A következőkben ezeket a résztvevőket fogom részletesen bemutatni az online zaklatás szempontjából.

1. A zaklató

A zaklatás ezen szereplőjével már Dan Olweus is foglalkozott, aki úgy gondolta, hogy a zaklató viselkedésének alapja az agresszió, valamint az, hogy ő uralkodni akar a társai felett. A zaklató viselkedésének három összetevőjét említi Olweus. Elsőként azt, hogy nagyon vágnak a hatalomra, dominanciára társaik felett. A második a családi háttér szerepe, végül a harmadikként, gyakori, hogy a zaklató azért bántja az áldozatot, mert egy adott dolgot akar megszerezni tőle, például pénzt, cigarettát.⁴⁸ Ugyan Dan Olweus még az internetes zaklatás megjelenése előtt vizsgálta a jelenséget, de az általa megállapított jellemzők megjelennek az cyberbullying esetében is.

Az elkövetők általában extravertáltak, nagyobb baráti társaságuk van.⁴⁹ Rájuk jellemző, hogy a diákok többsége jóban akar lenni velük, hiszen így „maximálisan” biztonságban érezhetik magukat, de ha nem is sikerül velük összebarátkozni, akkor is inkább akarnak semlegesek maradni, mint hogy ellenséggé váljanak, mert tudják, hogy akkor nehéz helyzetbe kerülhetnek.

A zaklatók viselkedésének kialakulásában nagy szerepet játszik az, hogy a gyermeket fegyelmezték-e otthon büntetések – például szobafogság, érzelmi elutasítás – alkalmazásával. Erre a problémára megoldásként szolgálhat, ha a szülő a gyermek felé törődően és megértően fordul, hiszen ez a viselkedés megjelenik majd a gyermeknél is.⁵⁰ Ennek ellentétje ugyan, de közel sem jó megoldás a túlzott tolerancia a gyermek viselkedésével kapcsolatban.⁵¹ Emellett megemlítendő a ritka szülői ellenőrzés.⁵² Fontos kiemelni a kötődés szerepét a szülők és a gyermek között, amely esetében a gyerek életének első évei játsszák a legnagyobb szerepet. Végül pedig nem elhanyagolható a gyermek természete sem, hiszen egy indulatosabb gyermek nagyobb eséllyel válik zaklatóvá, mint egy olyan, aki a nehezebb helyzeteket is nyugodtan tudja kezelni.⁵³

⁴⁸ Olweus, 1999, 728-730. o.

⁴⁹ Domonkos 2014, 64. o.

⁵⁰ Coloroso, 2020, 227-229. o.

⁵¹ Olweus, 1999, 730. o.

⁵² Domonkos, 2014, 64. o.

⁵³ Olweus, 1999, 730-731. o.

Az itt leírtak mellett is elmondható, hogy a zaklatók nem egyformák. Hét típust lehet megkülönböztetni, amelyekben a bántalmazó gyermek felismerheti saját viselkedését társával vagy társaival szemben. Az egyik ezek közül a magabiztos zaklató, aki beképzelt, előjogokat tulajdonít magának, illetve akkor érzi jól magát, ha a lehető legnagyobb mértékben sikerül az áldozat vagy áldozatok fölé kerekednie. Gyakran a tanárai is felnéznek rá vezető egyénisége miatt. A másik a társasági zaklató. Ő pletykák, kiközösítés, gúnyolódás segítségével bántja társait. Jellemző rá az alacsony önértékelés, amelyet túlzott magabiztossággal igyekszik leplezni. A profi zaklató, mint harmadik típus nem mutatja ki az érzelmeit és mindenáron véghez viszi, amit gonoszságból vagy bosszúvágyból eltervezett, mások előtt azonban kedvesnek mutatja magát. A hiperaktív zaklató általában valamilyen képességzavarral küzd, gyakran félreértelmezi társai jelzéseit fejletlen szociális képességei miatt, és az ő esetében ez vezet agresszív viselkedéshez. Ezeken túl megemlítendő még a szenvedő zaklató, aki áldozat és zaklató egy személyben, hiszen ő úgymond továbbadja az őt ért sérelmeket, és hatalmas dühével csap le a nála gyengébbekre, vagy azokra, akik a sérelmeket okozták neki. Hatodikként a zaklatók csoportját említem meg, amely olyan gyerekekből áll, akik egymaguk sosem lennének képesek olyan tettekre, amiket együtt véghez visznek. Végül a zaklatók bandáját mutatom be. Az ő esetükben sokkal inkább egyfajta szövetségről van szó, mint barátságról, tagjai pedig nem törődnek semmi mással, mint hogy „uralkodjanak” társaik felett.⁵⁴

Egy 2020-ban készült felmérés szerint az általános iskolás diákok 63,4 %-a tapasztalt már internetes zaklatást. A leggyakrabban előforduló típus az online térben történő kiközösítés (33,2 %), a mobiltelefonon történő zaklatás (22,5 %), illetve az online fiók feltörése (10,1 %) volt. Legkevésbé a honlap létrehozása lejárata céljából (1,6 %), valamint az internetes szolgáltatónak kizárás céljából történő jelzés (2,5 %) volt jellemző. Középiskolások esetében is az online térben történő kirekesztés volt a leggyakoribb (40,6 %), ezután a mobiltelefonon történő zaklatás következett (25,2 %), majd a fotó szerkesztése és közzététele (10,4) szerepelt a harmadik helyen. Legritkábban a honlap vagy blog létrehozása (0,8 %), az internetes szolgáltatónak adott hamis tájékoztatás (1,3 %), illetve a rosszindulatú pletykák terjesztése (1,7 %) fordult elő.⁵⁵

A zaklatók – mint ahogy már korábban említettem – az áldozat méltóságát nagy mértékben sértik viselkedésükkel, több törvény rendelkezéseit figyelmen kívül hagyva, hiszen nemzetközi

⁵⁴ Coloroso, 2020, 132-135. o.

⁵⁵ Margitics Ferenc, Figula Erika, Pauwlik Zsuzsa: Cyberbullying az iskolában – Internetes Zaklató és Internetes Áldozat Skála. Kery Ervin, 2020. 92 o.

– Gyermekjogi Egyezmény –, és hazai – Alaptörvény, Polgári Törvénykönyv – jogszabályokat is ismerünk, melyek célja ennek az értéknek a védelme.

2. Az áldozat

A zaklatás másik szereplője az áldozat, aki a zaklatóhoz hasonlóan számos jellegzetes tulajdonsággal bír. Arról, hogy milyen személyiségjegyei vannak egy áldozatnak, valószínűleg mindenkinek van egy elképzelése, azonban ők is, mint a zaklatók, sokfélék lehetnek. Áldozattá válhat a legfiatalabb gyerek, aki fogszabályzót, vagy szemüveget visel, akinek a viselkedését a társai idegesítőnek gondolják, a félénk, zárkózott, csendes gyerek, és még sokan mások, akik valamilyen szempontból különböznek, a többiektől.⁵⁶

Az áldozattá válók két csoportját különböztethetjük meg. Vannak az úgynevezett „passzív vagy meghunyászkodó áldozatok”. Ők sokkal szorongóbbak, sokkal kevésbé érzik magukat komfortosan az iskolában, mint a többi diák. Éppen ezért jellemző rájuk, hogy magányosak, nincs, vagy csak kevés barátjuk van. Ha bántás éri őket fizikai vagy verbális formában, gyakran visszahúzódnak.⁵⁷ Ezek olyan visszajelzések lehetnek a zaklatónak, hogy bármikor újra elkövetheti tettét, hiszen a másik úgysem fog tenni semmit, hiszen minden alkalommal megijed. Az áldozatnak ez a reakciója talán a túlzott szülő féltés eredménye is, de nem minden esetben, hiszen van, hogy pont a zaklatás miatt kezdik a szülők túlzottan féltetni a gyermeküket. A másik csoportot az ún. „provokatív áldozatok” alkotják. Náluk egyszerre jelentkeznek a szorongásos és agresszív jellemzők, gyakran provokálják tetteikkel, szavaikkal a környezetüket, valamint jellemzően hiperaktívok is.⁵⁸

Egy 2020-ban készült kérdőív rámutatott arra, hogy a megkérdezett általános iskolás diákok 28 %-a az internetes zaklatást általában mobiltelefonon keresztül szenvedte el. Ezalatt értendő az online térben történő kirekesztés (23,5 %), vagy a sértő üzenetek kapása (13,4 %). A felmérésben résztvevő diákok mindössze 2-3 %-a mondta azt, hogy a lejáratásuk céljából honlapot hoztak létre társaik, vagy esetleg feltörték a saját honlapjukat. A középiskolás diákoknál is hasonló eredményt mutatott a kérdőív, miszerint a megkérdezett diákok 27,3 %-a mobiltelefonon keresztül szenvedte el a zaklatást. Az online kirekesztés ebben az esetben 20,3 %-os, a sértő üzenetek kapása pedig 10%-os gyakorisággal fordult elő.⁵⁹

⁵⁶ Coloroso, 2020, 138-139. o.

⁵⁷ Olweus, 1999, 727-728. o.

⁵⁸ Olweus, 1999, 728. o.

⁵⁹ Margitics, Figula, Pauwlik, 2020, 50-62. o.

Fontos, hogy a kiszemelt célpont miként küzd meg a helyzettel. Ha úgy viselkedik, mint ahogy a zaklató azt szeretné, azaz kétségbeesik, megijed, közönyössé válik, akkor egy olyan átalakulás veszi kezdetét, amelynek következtében már semmi másra nem tud gondolni, mint arra, hogy miként kerülhetné el a bántalmazó diákokat.⁶⁰

Felmerülhet a kérdés, hogy ha a gyerekeket ennyi bántás éri, miért nem akarnak szólni senkinek. Ennek számos oka van. Az egyik ilyen, hogy szégyellik, hogy áldozattá váltak, félnek a megtorlástól, azt gondolják, senki nem tudna, vagy akarna segíteni rajtuk, elhiszik, hogy ez a gyermekkor természetes velejárója, vagy azt tanították neki, hogy nem szabad „árulkodni”.⁶¹ Ez csak néhány példa azok közül, amelyeket a gyerekek abban a helyzetben érezhetnek, mikor zaklatás áldozataivá válnak.

Lényegesnek tartom kiemelni, hogy az áldozattá vált gyermek milyen viselkedést mutat, miután társai állandóan bántják. Ilyen például, hogy nem akar iskolába menni, romlik a tanulmányi eredménye, nem vesz részt sem családi, sem iskolai programokon, negatív reakciót vált ki belőle, ha beszél valakivel telefonon, vagy elolvasott egy üzenetet, utálattal beszél osztálytársairól.⁶²

3. A szemlélők

Az előbb említett két szereplőn túl meg kell említeni egy harmadikat is, a szemlélőt. Nevéből talán nem is tükröződik, de nagy hatalom van a kezében, hiszen az ő döntésétől is jelentős mértékben függ az iskolai zaklatás – mind az offline, mind az online – kimenetele. A szemlélők esetében először is szükséges beszélni a csoportmechanizmusról, mely szinte minden esetben jelen van. Dan Olweus 4 mechanizmust említ *Az iskolai zaklatás* című munkájában. Ezek az „a) társas „fertőzés”; b) az agresszív tendenciák ellenében ható gátlások gyengülése; c) „a felelősség megosztása”; valamint d) fokozatos kognitív változások az iskolai zaklatás és az áldozat értékelésében”.⁶³

Mint ahogy a másik két résztvevő esetében itt is számos típust meg lehet különböztetni. Beszélhetünk csatlósokról, akik megteszik, amit a zaklató kér tőlük, de nem ők szervezik vagy kezdeményezik a zaklatást. Az aktív támogatók támogatják a zaklatót, és igyekeznek részesedni az így elért eredményből. A passzív zaklatók élvezik a zaklatást, de ezt nem mutatják ki. A közönyös nézelődők azok, akik hátat fordítanak, mikor zaklatást tapasztalnak. Végül beszélni

⁶⁰ Coloroso, 2020, 144. o.

⁶¹ Coloroso, 2020, 147-149. o.

⁶² Coloroso, 2020, 150-152. o.

⁶³ Olweus, 1999, 731. o.

kell az esetleges védelmezőkről, akik úgy érzik, segíteniük kellene, de valami okból kifolyólag ezt nem teszik meg.⁶⁴ Tehát láthatjuk, hogy ezen szereplőnek a döntése valóban nagyban befolyásolja azt, hogy a zaklatás tovább folytatódik-e, vagy sem. Sajnos legtöbb esetben a szemlélők nem vetnek véget a bántalmazásnak.⁶⁵

Az internetes zaklatás esetében a már korábban említett típusokon kívül megkülönböztethetünk még ún. közvetítőket is. Ők olyan személyek, akiket a zaklató rávesz arra, hogy terjesszenek pletykákat, vagy küldjenek sértő üzeneteket az áldozatnak. Ezzel tulajdonképpen a tényleges zaklató saját magáról tereli el a figyelmet, míg a közvetítőket megbüntetik. Ezt a szerepet akár egy szolgáltató is betöltheti, mégpedig úgy, hogy a zaklató nem tesz mást, mint felhívja a figyelmét arra, hogy az áldozat egy vélt visszaélést követett el. Ha pedig elég jelzés érkezik az adott felhasználóról, akkor akár törölhetik is.⁶⁶ Ez a típus a zaklatónál és az áldozatnál bemutatott felmérésben is megjelenik, szerencsére alacsony százalékkal. Közvetítők lehetnek az áldozat szülei is, ha a zaklató sértő megjegyzéseket provokál a társától, és ezt elküldi az ő szüleinek. Ezzel a felnőttek azt gondolhatják, hogy a szerepek fordítva vannak felosztva. Végül egy még súlyosabb formája, ha az áldozat elérhetőségeit teszik ki különféle felületekre, amivel neki komoly károkat okozhatnak.⁶⁷

Vannak esetek, mikor a szemlélők kiállnak az áldozatért. Arra, hogy ez még gyakrabban forduljon elő, több módszer is létezik, például pletyka esetén kérje meg a terjesztőket, hogy ne tegyék ezt, vigasztalja meg az áldozatot. Szükség esetén kénytelen szólni egy pedagógusnak, ahhoz azonban, hogy ezt meg merje tenni, tisztában kell lennie azzal, hogy az árulkodás és a szóolás két külön fogalom. Végül pedig, hogy a szemlélő véget vessen a zaklatásnak, egyetlen etikai alapelvet kell szem előtt tartania:⁶⁸ „meg kell védenie az áldozat érdekeit, mégpedig a többi szemlélő viselkedésétől függetlenül”.⁶⁹

V. A család és az iskola szerepe az internetes zaklatásban

1. A család

Elsőként a család, mint elsődleges szocializációs színtér szerepét fogom ismertetni. Ahhoz, hogy a család szerepét az iskolai internetes zaklatásban megértsük, először három családmoddelt

⁶⁴ Coloroso, 2020, 171. o.

⁶⁵ Buda Mariann, Kőszeghy Attila, Szirmai Erika: Iskolai zaklatás- Az ismeretlen ismerős. A jelenség a kutatási eredmények tükrében=Educatio 2008/3, 373-386. o. <https://epa.oszk.hu/01500/01551/00045/pdf/915.pdf> 2024. 08. 03.

⁶⁶ Coloroso, 2020, 317. o.

⁶⁷ Coloroso, 2020, 318. o.

⁶⁸ Coloroso, 2020, 291-305. o.

⁶⁹ Coloroso, 2020, 294. o.

mutatok be. Ezek a téglafal, a medúza és a gerinces család.⁷⁰ Emellett ismertetem az általam készített kérdőív eredményeit is, azaz, hogy miként jelenik meg az iskolai zaklatás a szülők szemszögéből.

1.1.A három családmodell

A téglafalcsalásban erősen megjelenik a kontroll, az engedelmesség és a hierarchia. Erre a családra jellemző a szülő abszolút tekintélye, valamint, hogy mindig neki van igaza. A szabályokat akár fenyegetések árán is betartatják. Gyakori a gyermek büntetése és megalázása. A gyerek fenyegetése és megvesztegetése az eszköz arra, hogy a különböző értékeket, erényeket elsajátítsa. Emellett megjelenik a versenyszellem a nevelésben. Végül jellemzője még, hogy a fejlődés a félelem következtében történik. Ennek számos hatása van a gyerekekre, mint például, hogy önmaguk ellen fordulnak, illetve agresszívak lesznek másokkal szemben. Fontos még kiemelni, hogy a szeretet felétételekhez van kötve, illetve a gyermek nem tanul meg gondolkodni, hiszen mindig megmondják neki, hogy éppen mit kell gondolnia, csinálnia.⁷¹

A medúzacsaládra a túlzott engedékenység jellemző, valamint az, hogy a gyerekeket majomszeretettel veszik körbe. Gyakori az ilyen jellegű családokban, hogy a büntetés és a jutalmazás következtelen, a gyermek nem tudja, hogy adott esetben kap-e még egy esélyt, vagy sem, itt is megjelenik a fenyegetés és a vesztegetés, ebben a modellben az érzelmek nagy szerepet kapnak, a szeretet feltételhez kötött.⁷²

Láthatjuk, hogy a két családmodell között számos hasonlóság van. Az ilyen jellegű családokból nagyobb eséllyel kerülnek ki zaklatók, áldozatok, illetve szemlélők is. A gerinces család a legideálisabb a gyermek számára, ennek okai pedig a következők. A szülők mindig támogatják a gyerekeiket. A problémákat a család együtt oldja meg, és mindenkinek számít a véleménye, a légkör felelős viselkedésre ösztönzi a gyerekeket, a szülő a tekintélyét csak a fegyelmezés során gyakorolja, a szabályok egyszerűek, a viselkedésnek észszerű következményei vannak. A gyermek mindig kap második esélyt, mindig jelen van a mosoly, az ölelés, a gyerekek kellő önismeret birtokában megtanulják kezelni érzelmeiket, a szeretet feltétlen, és a gyerekek megtanulnak gondolkodni.⁷³ Ezen fontos jellemzők mellett elmondható, hogy az ilyen típusú családban van a legnagyobb lehetősége a gyermeknek a megfelelő erkölcsi fejlődésre, amely szükséges ahhoz, hogy ne legyen részese zaklatásnak, illetve, ha abban szemlélőként vesz részt,

⁷⁰ Coloroso, 2020, 197. o.

⁷¹ Coloroso, 2020, 197-205. o.

⁷² Coloroso, 2020, 205-212. o.

⁷³ Coloroso, 2020, 213-221. o.

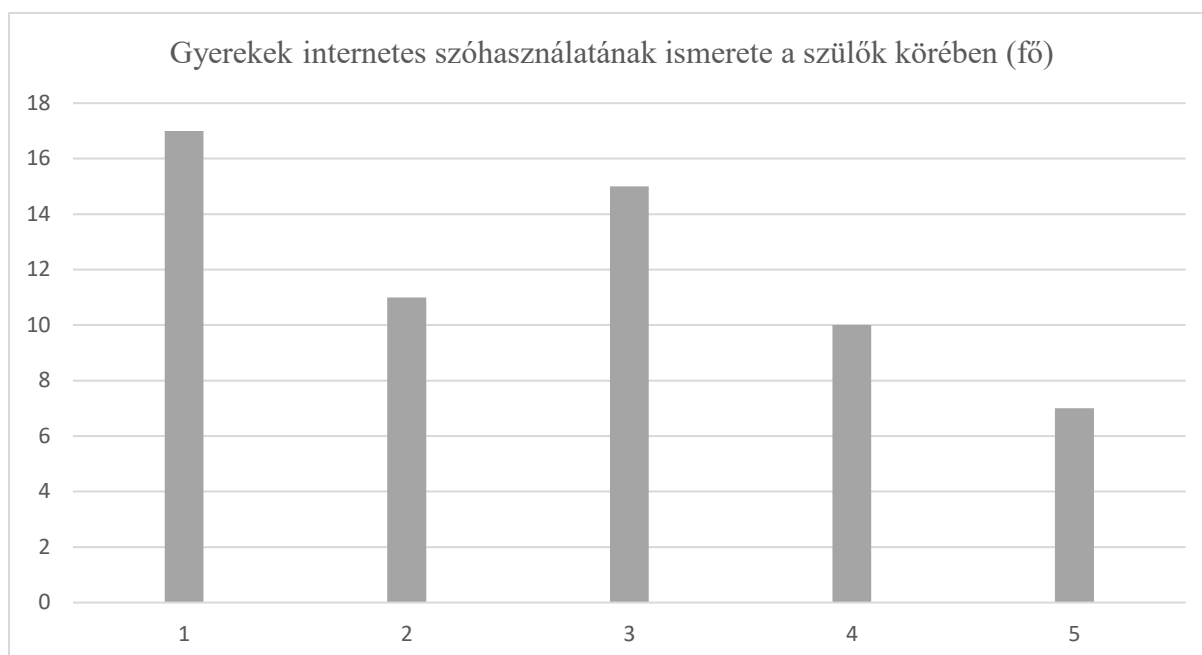
tudjon tenni valamit annak érdekében, hogy minél előbb vége szakadhasson, ezzel is óvva diáktársa emberi méltóságát.

1.2.Az iskolai internetes zaklatás a szülők szemszögéből, a kérdőív eredményei

A kérdőívet hatvan szülő töltötte ki, 85%-ban nők, 15%-ban férfiak. Többnyire negyvenegy és negyvenöt (38,3%), illetve negyvenhat és ötven év közöttiektől (45%) kaptam válaszokat, azonban kitöltötték harminchat és negyven (15%), illetve huszonöt és harminc év közöttiek is (1,7%). Arra a kérdésre, milyen típusú településen járnak iskolába a gyermekek, a válaszadók fele azt mondta, hogy kisvárosban. Ezután következett a nagyváros (26,7%), majd a község (23,3%). A szülők 60%-a azt mondta, hogy gyermeke napi 3-5 órát használja az internetet. Jellemző volt még a 0-2, és 6-8 órás időintervallum is. Kiderült, hogy a szülők 68,3%-a tudja, hogy mit csinál gyermeke az interneten, amely azért fontos, mert így csökkenthető az internetes zaklatás kialakulása ezen esetekben. Ugyanezen szempontból jelentős, hogy a szülők 73,3%-a tisztában van vele, hogy a gyermeke az esti órákban miként, és mennyit – 1-3 óra – használja az internetet.

A válaszadó szülők többsége úgy gondolja, hogy a gyermekeknek már 6-7 éves kortól célszerű adni telefont (volt, aki az iskolai feladatok miatt gondolta így), de akadtak olyanok, akik tíz éves kor felett adnának a gyermeküknek okoseszközt.

A kérdőívből kiderült, hogy a szülők többsége nem ismeri a gyerekek által az interneten használt kifejezéseket. Ezt mutatja a következő diagram (1. ábra). Ebben az esetben a szülőknek egy egytől ötig terjedő skálán kellett bejelölniük, hogy szerintük mennyire vannak tisztában a gyerekek által használt kifejezésekkel.



1. ábra: Gyerekek internetes szóhasználatának ismerete a szülők körében

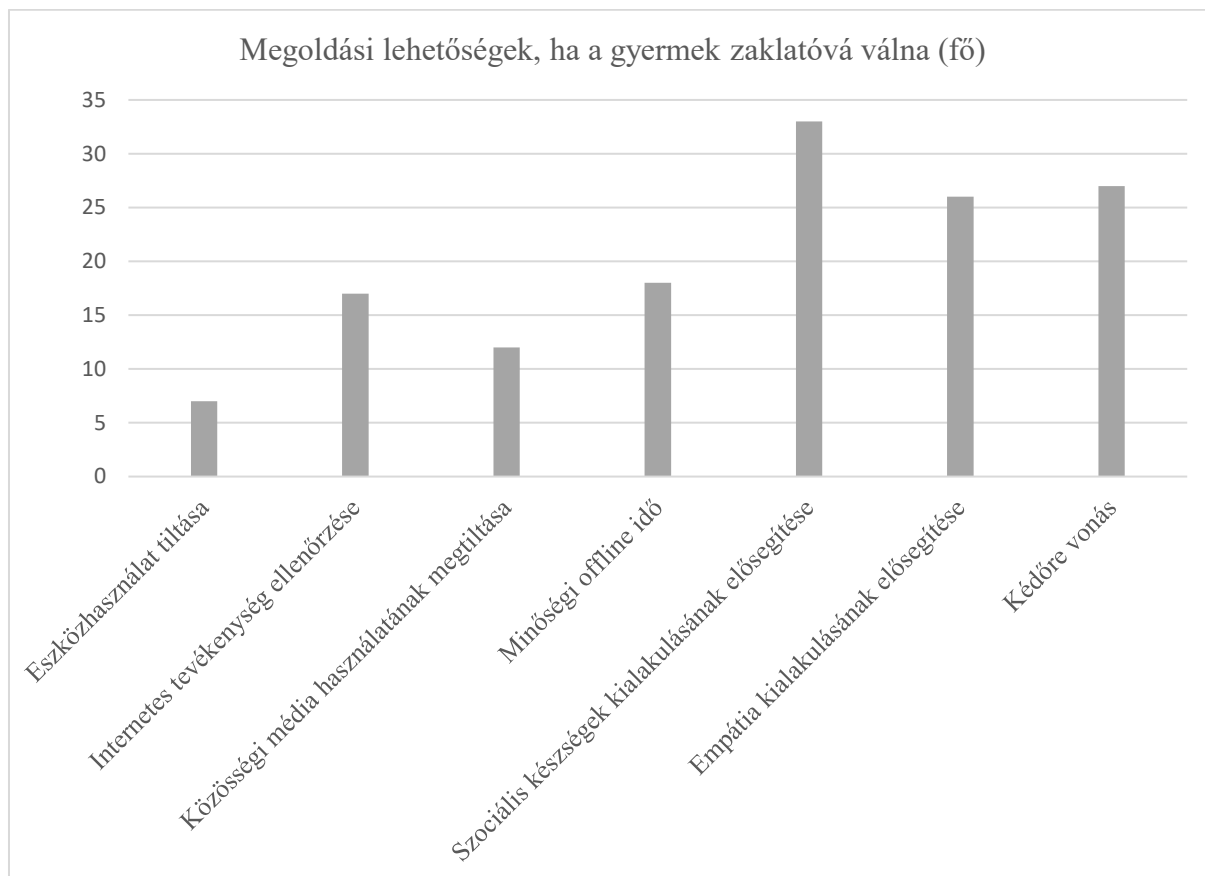
Arra a kérdésre, hogy „Ön szerint miben merül ki az internetes zaklatás fogalma?” számos válasz érkezett, legtöbbször a csúfolódást, a bántó kifejezések használatát, a szexuális jellegű zaklatást, fenyegetést, illetve a kényszerítést gondolták a zaklatás definíciójának. Emellett több válaszban is megjelent a rendszeres és ismétlődő jelleg, ami a zaklatás egyik legfontosabb ismertetőjele.

A válaszadók 75%-a azt mondta, hogy gyermeke semmilyen formában nem vett még részt internetes zaklatásban, azonban 13,33% azt állította, hogy vált már áldozattá, 11,7% pedig, hogy szemlélőként vett részt internetes zaklatásban gyermeke. A kérdőív alapján kiderült, hogy az áldozattá vált gyerekek szülei úgy szereztek tudomást a problémáról, hogy gyermekük beszámolt nekik a történetéről. Megoldásként legtöbbször azt javasolták gyermeküknek, hogy mentse le a bántó tartalmakat, azonban volt, aki beszélt a zaklató szüleivel. Emellett megjelent még a szembeszállás lehetősége a zaklatóval, az internetes elérhetőségek megváltoztatása, az iskolaváltás lehetősége, illetve az osztályszintű problémamegoldás is.

A szemlélők esetében is legtöbbször azt válaszolták, hogy a gyermek elmondta, azonban volt, aki a gyermek telefonjának ellenőrzése során szerzett tudomást a problémáról. A helyzet orvoslása érdekében a szülők többsége azt tanácsolta gyermekének, hogy segítsen az áldozatnak, forduljon pedagógushoz segítségért, ne reagáljon a rosszindulatú megjegyzésekre, illetve maradjonak távol mindkét féltől. Ezeken kívül érkezett olyan válasz is, amely szerint a szülő

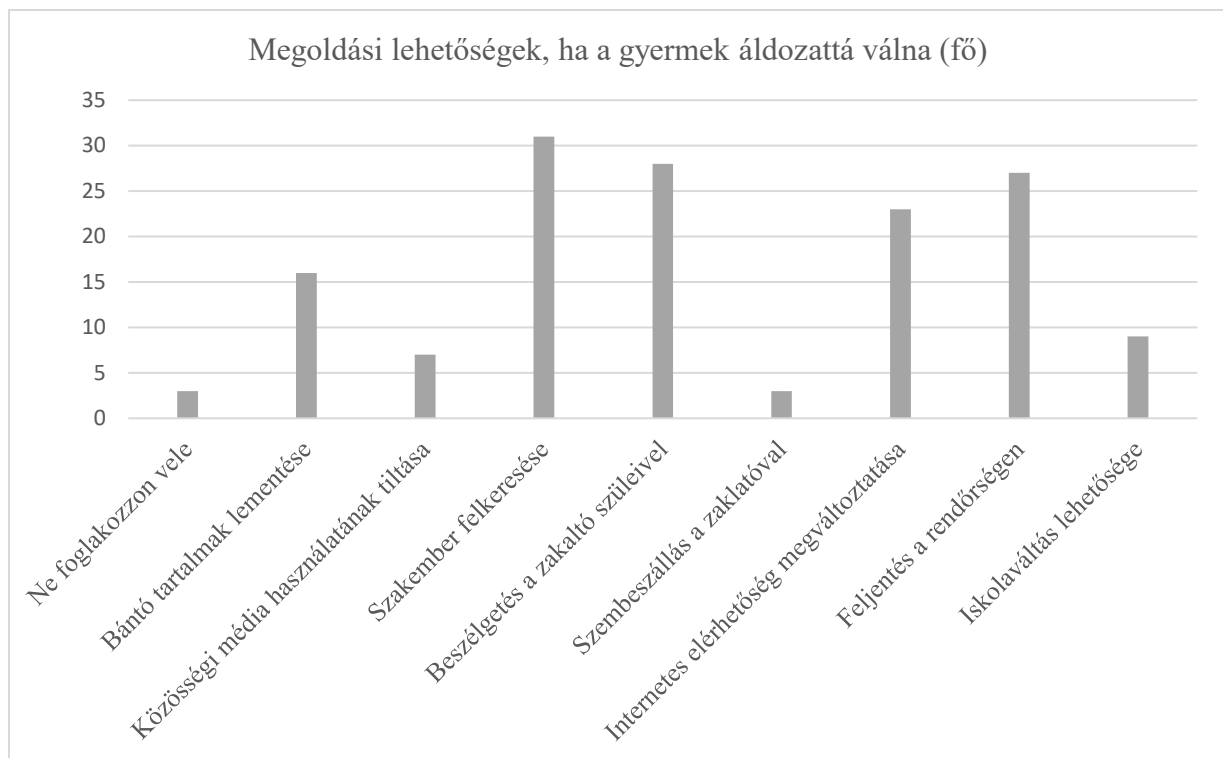
azt javasolta gyermekének, hogy kérje meg az áldozattá vált gyermeket arra, hogy szójon a szüleinek.

A szülők többsége a gyermek megváltozott viselkedéséből venné észre, hogy zaklatóvá vált, azonban volt, aki úgy gondolta, hogy nem biztos, hogy felismerné. A megoldási lehetőségek közötti arányokat a 2. ábra mutatja.



2. ábra: Megoldási lehetőségek, ha a gyermek internetes zaklatóvá válna

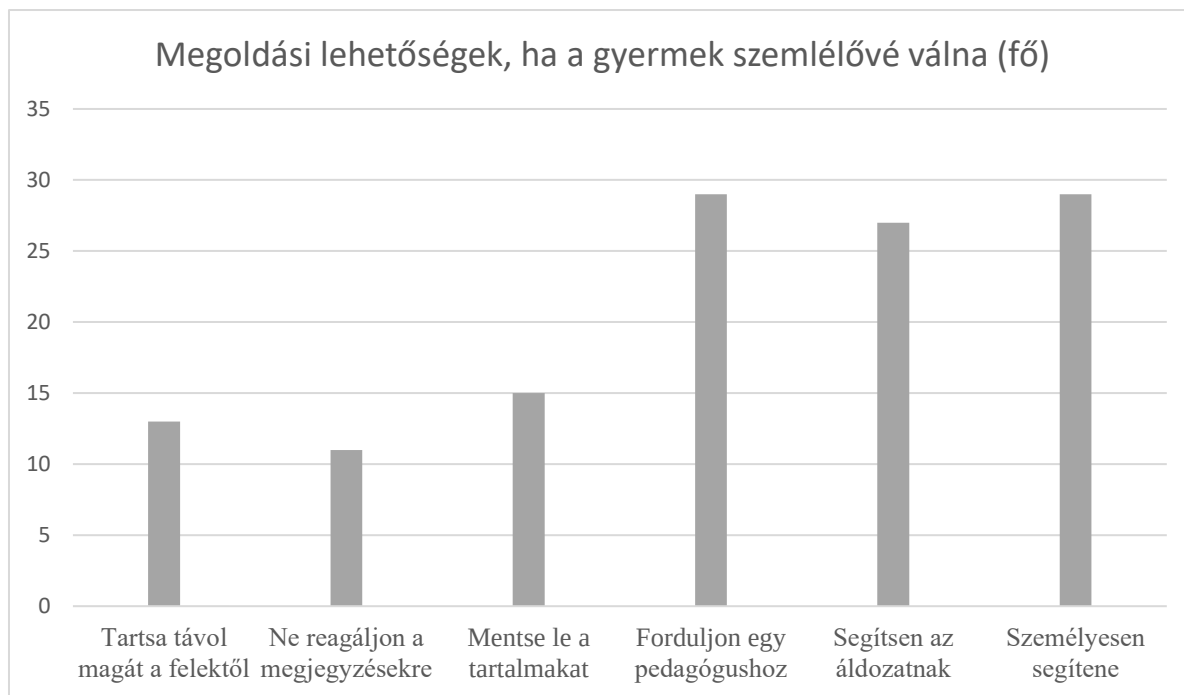
Az áldozattá válás esetében is a viselkedés megváltozását írták a legtöbben, azonban itt megjelenik az a lehetőség is, hogy elmondaná, illetve ahogy a zaklató esetében is, itt is jelen volt az a lehetőség, hogy nem ismerné fel. Ezt mutatja a 3. ábra.



3. ábra: Megoldási lehetőségek, ha a gyermek áldozattá válna internetes zaklatásban

Ezek mellett megjelent még a jelzés az iskola felé, az offline megoldás, illetve az esetről történő őszinte beszélgetés is. Megkérdeztem, hogy az áldozattá vált gyermek vajon miért nem akar beszélni a történetekről. Legnagyobb arányban a zaklató megtorlásától való félelem jelent meg (78,3%), majd a szégyen (65%), annak a képze, hogy nem kaphat segítséget (36,7%). Szerencsére alacsony százalékkal jelenik meg az, hogy úgy gondolják, ez a gyermekkor természetes velejárója (10%), illetve, hogy az „árulkodás” nem szép dolog (16%).

Megkérdeztem, hogy mit tennének a szülők, ha gyermekük szemlélővé válna internetes zaklatásban. Ennek eredményét a 4. ábra szemlélteti.



4. ábra: Megoldási lehetőségek, ha a gyermek szemlélővé válna internetes zaklatásban

Az iskolai légkör szerepét a szülők 36,7%-a nagyon fontosnak tartja a zaklatás kialakulásában, míg a válaszadók 5%-a szerint egyáltalán nincs hatása a jelenséggel kapcsolatosan.

Az iskolákban elérhető prevenciós programok a szülők többsége (40%) szerint közepesen hasznosak. A megkérdezettek 76,7%-a ismeri az ún. szülői felügyelet funkciót, míg 23,3%-a nem. A válaszadók 78,3%-a állította, hogy még nem vett részt szülőknek szóló prevenciós előadáson. Az egyes prevenciós programok közül a Kék Vonal Gyermekkrízis Alapítvány volt a legismertebb (48,3%), ezen kívül még a szemtől-szembe módszert ismerték többen (11%), valamint a Békés Iskolák (10%) és az Internet Hotline (8,3%) mondható még ismertebbnek. Ezek mellett három, vagy annál alacsonyabb százalékban jelent meg a TABBY, az ENABLE, és a logoterápia, illetve a helyi rendőrkapitányság dolgozója által tartott előadás. Voltak azonban sajnos olyanok is, akik egyik programról, illetve módszerről sem hallottak. Azzal kapcsolatban, hogy az előbb említettek mennyire hatásosak, azt mondták a válaszoló szülők, hogy közepes mértékben. A cyberbullying megelőzésére és megszakítására a szülők számos javaslatot tettek, mint például, a minden féllel egy időben történő beszélgetés, az iskolai és szülői ellenőrzés fokozása, felvilágosítás, az eszközhasználat késleltetése, és a kapcsolat a szülő és a gyermek között.

2. A pedagógusok és az iskola szerepe

Következőként az iskola, mint másodlagos szocializációs színtér szerepét mutatom be. Nyilvánvaló, hogy az iskolának éppen olyan nagy szerepe van az internetes zaklatásban, mint a családnak, hiszen a családból vitt minták többek közt itt fognak megnyilvánulni.

Az oktatási intézmények szerepének bemutatása előtt egy idézettel szemléltetem, hogy miért is van olyan nagy szerepe az iskoláknak a jelenségben. Ez pedig a következő: „a gyerek alapvető demokratikus joga, hogy az iskolában biztonságban érezhesse magát, hogy olyan környezetben legyen, ahol megkímélik az elnyomástól és az ismétlődő, szándékos megaláztatástól, amit az iskolai zaklatás jelent”⁷⁴.

Egy pedagógus számos dolgot tehet, ha zaklatást tapasztal a diákok között. Az első, és talán a legfontosabb, hogy járjon elől jó példával. Ez azért is kifejezetten fontos, mivel a diákok sokkal többet tanulnak azáltal, hogy látják, hogy miként viselkedik a pedagógus, mint akkor, ha csak elmagyarázzák nekik a viselkedési szabályokat. Emellett fontos annak a kifejezése, hogy a tanár törődik a diákjaival, hiszen csak ebben az esetben fogják elmondani neki a tanulók, hogy valakit rendszeresen bántanak, legyen szó áldozatról vagy szemlélőről. Emellett a tanároknak folyamatosan tisztában kellene lenniük azzal, hogy mi történik a diákok között, beleértve ebbe az internetet is. Mindenképpen ki kell fejeznie a pedagógusnak, hogy mások bántása semmilyen körülmények között nem elfogadható. Ezek mellett kiemelendő, hogy a tanároknak nyugodt, és bizalomteli viselkedést kell tanúsítaniuk, meg kell húzniuk a határokat a tiszteletlen és veszélyes viselkedéssel szemben, nem hagyhatják szó nélkül a zaklató magatartást, ki kell állniuk amellett, hogy a diákok mindig elfogadják egymást. Fontos, hogy a zéró tolerancia elve ebben az esetben nem jelenthet megoldást, hiszen itt a megtorlás kapja a fő szerepet a probléma megoldásaként.⁷⁵

Kiemelendő még a klikkek szerepe is, amely szintén az iskolához köthető. Az ilyen csoportok kialakulása elősegíti a bullying kialakulását, éppen ezért fontos annak megelőzése, hogy a diákok ilyenekben tömörüljenek. Ez megelőzhető azzal, ha a különböző háttérű és érdeklődési körű gyerekek több időt tölthetnek egymással.⁷⁶

A pedagógusok szerepe mellett természetesen az iskola, mint intézmény szerepe sem elhanyagolható. Az iskola dolgozóinak közvetlenül a diákoktól kell információt gyűjteniük a

⁷⁴ Olweus, 1999, 731-732. o.

⁷⁵ Farkas Júlia, Göntér Mónika, Szabó Gabriella: Megoldásfókusz és értelemkeresés az iskolai zaklatás kezelésében. Budapest, PTF, 2023. 209 o.

⁷⁶ Coloroso, 2020, 346-349. o.

zaklatással kapcsolatban. A szabályokat egyértelműen kell megfogalmazni, hiszen csak így érhető el, hogy a diákok minél nagyobb arányban kövessék őket. Továbbá fontos a rendszeres továbbképzés, hiszen az új helyzeteket csak így lehet megfelelően kezelni. Természetesen a felügyelet fontosságát is meg kell említeni, amelynek a szabadabb tevékenységek alkalmával van kiemelkedő jelentősége.⁷⁷

Mint láthattuk, a probléma kezelésére számos megoldás áll rendelkezésre az iskolákban dolgozó szakemberek számára, azonban ezek különböző okokból nem tudnak maradéktalanul megvalósulni. Ilyenek a pedagógusok eszköztelensége, továbbá kommunikációs nehézségek a tanárok és a szülők között. Ezeken túl meg kell említeni, hogy a tanárképzés hiányosságai, illetve a nem megfelelő házirendek is akadályt jelentenek a problémák megoldásában.⁷⁸

Ezt szolgálhatja valamilyen mértékben az iskolai hit- és erkölcstan oktatás, amelynek céljai között szerepel természetesen a gyermekek erkölcsi nevelése is.

„A tantárgy középpontjában az erkölcsi nevelés áll, amely a tanuló erkölcsi érzékének és erkölcsi gondolkodásának fejlesztését jelenti. A tanulás folyamán az erkölcsi kategóriák jelentéstartalmának folyamatos gazdagítása, szükség esetén újraértelmezése, élethelyzetekre vonatkoztatása, valamint az ezekből következő etikai kérdések felvetése történik. A tananyag alapvető értékeit közvetíti: a segítség, megértés, együttérzés, törődés, szabadság, felelősség, igazságosság, becsületesség, méltányosság, tolerancia, önazonosság.”⁷⁹

Az itt felsorolt értékek mind kiemelkedően fontosak, ha a bullying jelenségéről beszélünk.

Végül egy nemrég megjelent kormányrendelet mutat be, amely az iskolai mobilhasználatot szabályozza. Ez a következőképpen történik:

„Használatában korlátozott tárgynak minősül

- a) a tanítási nap folyamán
- aa) az általános iskola 1–8. évfolyamán,
- ab) a gimnázium 5–12. évfolyamán,
- ac) a szakgimnázium 9–13. évfolyamán,

⁷⁷ Coloroso, 2020, 332-333. o.

⁷⁸ Gyurkó Szilvia: A Panacea kereséséről = Család Gyermek Ifjúság 2010/4, 8-26. o.
http://www.csagyi.hu/images/stories/kiadvanyok/folyoirat/CsaGYI_2010_4.pdf 2024. 08. 15.

⁷⁹ Nat. II.3.5. Etika/hit- és erkölcstan

b) a foglalkozások ideje alatt a kollégiumban,

c) a foglalkozások, tanórák ideje alatt – ideértve az intézményben töltött időt is – az alapfokú művészeti iskola minden évfolyamán vagy

d) a tanórák, a szakmai oktatás, illetve a szakképesítésre felkészítő szakmai képzés szerinti foglalkozások ideje alatt – ideértve az intézményben töltött időt is – a szakiskola minden évfolyamán

a telekommunikációs eszközök – különösen a mobiltelefonok –, a kép- vagy hangrögzítésre alkalmas eszközök és az internetelésre alkalmas okoseszközök.”⁸⁰

Az ellenőrzés úgy történik, hogy a pedagógus elsősorban felszólítja a tanulót az adott eszköz átadására, amennyiben a diák nem adja át az okoseszközt, akkor a felszólítás már annak igazolására irányul, hogy a gyermek igazolja, hogy nincs a birtokában a fent említett eszközök valamelyike.⁸¹

Úgy gondolom, hogy a rendelet az iskolai internetes zaklatás szempontjából nem jelent megoldást, hiszen az az iskola falain kívül is zajlik, ráadásul, mint ahogy arról lentebb szó lesz, a zéró tolerancia nem megfelelő eszköz a cyberbullying visszaszorítására. Arra azonban megoldást jelenthet, hogy a diákok figyelmét ne terelje el a mobiltelefonozás a tanítási órák ideje alatt, aminek következtében javulni fog a tanulmányi eredményük.

VI. Az internetes zaklatás megelőzése, megszakítása

Ahogy már szó volt róla, az internetes zaklatás egy nagyon veszélyes jelenség annak specifikumai miatt. Fontos a cyberbullying mértékének csökkentése, mely a jogi szabályozás mellett megfelelően megalkotott és alkalmazott prevenciós programokkal, illetve módszerekkel megvalósítható.

Azt gondolhatnánk, hogy az iskolai eszközhasználat tiltása megoldást nyújthat a probléma megelőzése szempontjából, azonban ez nem igaz. Az okoseszközök használatának tiltása nem fogja elérni a kívánt hatást, így más módszereket kell alkalmazni.⁸²

⁸⁰ 245/2024. (VIII. 8.) Korm. rendelet a nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről, valamint a tárgyakra vonatkozó eljárásrend részletes szabályairól <https://njt.hu/jogszabaly/2024-245-20-22> 2024. 08. 05.

⁸¹ 245/2024. (VIII. 8.) Korm. rendelet

⁸² Domonkos, 2014, 67. o.

1. *Prevenção e intervenção métodos*

Fontos kiemelni, hogy az első és legfontosabb egy olyan légkör kialakítása az iskolában, ahol a diákok mernek segítséget kérni, és ahova szívesen mennek nap, mint nap. Ennek kialakításához olyan felnőttekre van szükség, akiknek jelenléte a gyerekek életében szeretetteljes, nem elhanyagolhatóak a szabályok és a határok szigorú meghúzása sem.⁸³

Elsőként a szülői mediációt említem meg, amely alatt „a szülőknek és az egyre távoluló szocializációs rendszerek részvevőinek azon tevékenységét értjük, amely során a gyerekek számára és a gyerekek fejlődési szintjének figyelembevételével, az adott kultúra értelmezési keretei alapján, lefordítják, magyarázzák a világ jelenségeit, eseményeit, így a médiatartalmakat is.”⁸⁴ Mesch a szülői mediáció két típusát különbözteti meg. Az aktív szülői mediáció azt jelenti, hogy a szülő szabályozza, hogy a gyermek milyen célokból használhatja az internetet, de meg is tanítja neki az internethasználatra vonatkozó szabályokat. A passzív esetben a szülő csökkenti a gyerek internethasználati idejét, folyamatosan ellenőrzi különféle szoftverek segítségével, illetve figyelemmel kíséri, hogy gyermeke milyen weboldalt látogat.⁸⁵

Nagyon fontos, hogy a szülő és a gyermek között szoros kapcsolat legyen. Az áldozat szempontjából ez azért annyira fontos, mert számos oka lehet annak, hogy nem jelzi a történeteket a szüleinek sem. Ilyenek például, hogy szégyelli a zaklatást, fél a megtorlástól, azt hiszi, hogy senki sem akar/tud segíteni rajta, illetve áruzkodásnak gondolja azt, hogy szól a zaklatásról.⁸⁶ Ha gyermek mégis szól a bullyingról, számos tanács adható neki. Az egyik, hogy ne válaszoljon, és ne reagáljon semmit a bántó üzenetekre, hiszen lehet, hogy ellenkező esetben további bántó tettekre ösztönöznék a zaklatót. Ezen kívül tanácsolható még, hogy mindent mentsen le, ami bántó jellegű, tiltsa le a bántalmazót, illetve, hogy minden esetben mondja el a történeteket egy felnőttnek.⁸⁷

A megoldásfókusz, mint módszer alkalmazása a probléma megoldásában, még egy viszonylag új lehetőség. Ennek lényege, hogy az adott személy figyelmét a megoldási lehetőségekre, a problémára, illetve a jövőre irányítjuk. Ennek alkalmazása során hatékonyan alkalmazható a

⁸³ Coloroso, 2020, 328. o.

⁸⁴ Domonkos Katalin: Az online zaklatás mint az iskolai agresszió egyik fajtája. Budapest, 2017. 185 o. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/37642/Domonkos_Katalin_disszertacio.pdf?sequence=1&isAllowed=y 2024. 08. 21.

⁸⁵ Gustavo S. Mesch: Parental mediation, online activities, and cyberbullying. In: Cyberpsychology & Behavior, 12. 4. sz. 387-393. Idézi: Domonkos, 2017, 62-63.o

⁸⁶ Coloroso, 2020, 313-314. o.

⁸⁷ Coloroso, 2020, 314-315. o.

dialogikus orientáció modell, melyben négy szegmensre – jövőbeli vágyak, múltbéli jó tapasztalatok, múltbéli rossz tapasztalatok, illetve a jövőtől való félelem – koncentrálunk.⁸⁸

Következőként a logoterápiát mutatom be, amely azokban az esetekben alkalmazandó, amikor a zaklatás áldozatává vált gyerek úgy érzi, hogy elveszítette emberi méltóságát, e módszer alkalmazásával ugyanis az az értelem megelégedése jelenti a megoldást. Mindezt úgy lehet bemutatni, hogy a bullingspirállal, ami egy lefelé tartó spirál, szembe állítjuk az értelemspirált, ami viszont egy felfelé irányuló spirál. Az értelem megelégedése mindenben azért fontos, mert ez egyfajta pajzsként szolgál a zaklatás ellen.⁸⁹

Ezek után egy olyan módszert mutatok be, amelynek célja, hogy a bántalmazó szembenézzon a tettei következményeivel és az általa okozott fájdalommal, míg az áldozat beszéljen sérelmeiről, érzelmeiről. Ez az ún. szemtől-szembe módszer. Lényege, hogy mindazokat bevonják a probléma megoldásába, akik valamilyen formában – zaklató, áldozat, szemlélő – részt vettek a zaklatásban.⁹⁰

2. Prevenció és intervenció programok

Hazánkban számos prevenció program létezik, amelyek segítséget nyújthatnak az iskolai zaklatás megelőzésében. Ezek a programok három fő komponensből állnak. Ezek a kognitív, a viselkedéses, és az érzelmi, vagy motivációs szint. A kognitív szint a probléma súlyosságának ismertetését, a viselkedéses szint a teendők tudatosítását jelenti arra az esetre, ha valakit bántanak. Végül az érzelmi, vagy motivációs szint esetében a diákok buzdítása a cél arra, hogy alkalmazzák ismereteiket.⁹¹

A KiVa egy Finnországból származó program, melyet első, illetve ötödik osztályban alkalmaznak. Ez mindössze tíz dupla órát vesz igénybe, melyen a pedagógusok változatos interaktív programokkal – csoportos megbeszélés, vita, szerepjáték – dolgoznak. Mindezek előtt természetesen a tanárok részt vesznek egy két napos tréningben, melyen elsajátítják a szükséges ismereteket. A képzés után az azt elvégzett pedagógusokból fog állni az ún. KiVa-team.⁹² A diákok számára is kedveltnek mondható, hiszen egy számítógépes játék is a

⁸⁸ Farkas, Göntér, Szabó, 2023, 32-35. o.

⁸⁹ Farkas, Göntér, Szabó, 2023. 88-100. o.

⁹⁰ Lovas Zsuzsa: Konfliktusok az iskolában = Család Gyermek Ifjúság 2001/3, 55-59. o. http://www.csagyi.hu/images/stories/kiadvanyok/folyoirat/CsaGYI_2001_3.pdf 2024. 08. 21.

⁹¹ Jármí Éva: Az iskolai bántalmazás (bullying) megelőzése = Educatio 2019/3, 528-540. o. https://epa.oszk.hu/01500/01551/00109/pdf/EPA01551_educatio_2019_03_528-540.pdf 2024. 08. 21.

⁹² dr. Jármí Éva, dr. Péter-Szarka Szilvia, Fehérpataky Balázs: A KiVa-program hazai adaptálásának lehetőségei. Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2015. 23 o. https://www.researchgate.net/publication/348548943_A_KiVa-program_hazai_adaptalasanak_lehetosegei 2024. 09. 03.

rendelkezésükre áll, amivel az iskolában és otthon is játszhatnak. A KiVa egyszerre mondható prevenciós és intervenciós programnak, hiszen vannak megelőzést elősegítő elemei is, melyek az egész osztályra irányulnak, míg az intervenciós elemeket csak azokban ez esetekben alkalmazzák, mikor bullyingot észlelnek az adott közösségben.⁹³ A program Magyarországon 2016 és 2018 között működött, azonban a szerződés lejártá után nem történt hosszabbítás.⁹⁴ A program sikerességét bizonyítja egy finn kutatás, mely szerint az ezt alkalmazó iskolákban szignifikánsan lecsökkent a zaklatás minden formája, valamint kevésbé volt jellemző a diákokra a szorongás, amelynek következtében egy sokkal kellemesebb iskolai légkör alakult ki. Emellett azon diákok 98%-a, akiket bullying ért az iskolájukban, érezte, hogy javított a helyzetén az ott működő KiVa-team.⁹⁵

Az ENABLE (European Network Against Bullying in Learning and Leisure Environments) hazánkban 2017 óta működik. Ebben a résztvevőknek egy harminc órás kiképző tréningen kell részt venniük, mielőtt a program keretében foglalkozásokat tarthatnak. Ez 6-11. évfolyamos tanulóknak ajánlott, és a program egy tanévben 10 tanórát igényel, melyet az osztályfőnök tart egy másik pedagógus, vagy egy pszichológus közreműködésével. Két modulból áll a program. A SEL (Social Emotional Learning) modul közvetett módon közelít a zaklatáshoz, hiszen itt elsősorban a következményekre koncentrálnak a résztvevők. A modulnak minden szereplőre nézve van célja. A zaklató esetében az, hogy felismerje saját negatív érzéseit, illetve ezek szerepét a magatartásában, valamint megtanulja ezek kezelését. Az áldozatok felismerjék erősségeiket, melynek következtében kisebb eséllyel lesznek potenciális célpontok. A szemlélők megértik a szerepüket a bullyingban, nő az empátiaérzésük az áldozattal kapcsolatban, és nyilvánvalóvá válik számukra, hogy be kell avatkozniuk.⁹⁶ A másik az Antibullying modul már közvetlenül a bullyingra koncentrálnak, melynek célja az osztály bullying-ellenességének erősítése.⁹⁷ Ez a modul a szemlélők szerepét hangsúlyozza, akiket megtanít arra, hogy lépjenek közbe, illetve elsajátítják, hogy ezt milyen módon tehetik meg biztonságosan. Rajtuk kívül természetesen a zaklatóra is koncentrálnak a modul, mely egy beszélgetéssel valósul

⁹³ Jármí Éva, Péter-Szarka, Fehérpataky, 2015, 5. o.

⁹⁴ Jármí, 2019, 533-534. o.

⁹⁵ <https://www.kivaprogram.net/kiva-is-effective/> 2024. 09. 03. (Google Translate használatával fordítva)

⁹⁶ Dr. Jármí Éva: Az ENABLE Anti-bullying Program hazai bevezetése. Oktatási Hivatal, 2018. 32. o. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/pok/Budapest/tpn2018/ENABLE_hazai_bevezetese_Budapest_Jarmi.pdf 2024. 09. 03.

⁹⁷ Jármí, 2019, 534-535. o.

meg, aminek során felismeri, hogy mit tett, illetve megígéri, hogy tesz valamit annak érdekében, hogy az áldozat jobban érezze magát.⁹⁸

Harmadikként a Békés Iskolák programot mutatom be, mely nem egy kész program, hiszen itt csak előadásokról, képzésekről beszélhetünk, amelyek révén az adott iskola maga alakíthatja ki saját programját.⁹⁹ Ez annak köszönhető, hogy ez csak egy rendszerelméletileg jól megalapozott útmutató, melyet minden intézmény a saját igényeihez igazíthat. A Békés Iskolák az önkéntességre épít, de a közösség szemléletváltásának elősegítése, és a légkör átalakulása biztosítja a hosszútávú fenntarthatóságot.¹⁰⁰ A program célja, hogy a diákok megtanulják, miként tudják kezelni érzelmeiket, illetve konfliktusaikat békés úton rendezni.¹⁰¹

Az internetes zaklatásra specializálódott a Safer Internet Program, melynek keretében filmekkel, gyakorlatsorokkal és egyéb, az internetes zaklatás visszaszorítására szolgáló eszközökkel találkozhat a résztvevő. Emellett működik a TANDEM, amely az 5-6. osztályosokra koncentrál, valamint a biztonságos internetezésre, illetve a médiaerőszak megelőzésére helyezi a hangsúlyt. A TABBY projekt is, melynek keretében a pedagógusok a számukra készített videókból, illetve programfüzetekből ismerhetik meg, hogy mit kell tenni bullying esetén.¹⁰²

Magyarországon a programokon kívül különböző személyek, illetve szervek is részt vesznek a cyberbullying megelőzésében, illetve visszaszorításban. Ilyen személyek, szervek például a kultúráért és innovációért felelős miniszter¹⁰³, a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács, az egyes bűnüldöző szervek, a Gyermekvédelmi Internet-kerekasztal, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala, az Oktatási Jogok Biztosának Hivatala, a gyermekvédelmi intézmények és a civil szervezetek.¹⁰⁴

⁹⁸ Jármí, 2018, 24. o.

⁹⁹ Jármí, 2019, 536-537. o.

¹⁰⁰ <https://www.bekesiskolak.hu/bekes-iskolak/a-program/> 2024. 09. 03.

¹⁰¹ <https://sokszinusegoktatas.hu/hirek/bekes-iskolak-program> 2024. 09. 03.

¹⁰² Jármí, 2019, 538-539. o.

¹⁰³ 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2200182.kor> 2024. 09. 04.

¹⁰⁴ Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája 30-37. o. <https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> 2024. 08. 21.

VII. A zaklatásra vonatkozó jogszabályok, illetve az ezzel foglalkozó szervek érvényesülése

1. A korábban említett jogszabályok érvényesülése Magyarországon

A bullying jogi szabályozása részletes, amely magában foglal nemzetközi és hazai jogszabályokat egyaránt. Nemzetközi normák közül a Gyermejjogi Egyezményt, illetve GDPR-t említettem. A Gyermejjogi Egyezmény a másik személy méltóságának tiszteletben tartását, és az arra való nevelést írja elő. Ez, mivel az iskolákban gyakorinak mondható még mindig a jelenség, nem valósul meg maradéktalanul, hiszen ha ez megtörténne, kevesebb lenne a zaklatás. A következő GDPR (általános adatvédelmi rendelet) volt, amely előírta, hogy az egyes platformokra való regisztrálás alsó életkori határa a 16. életév betöltése, mely egyes esetekben 13-ig csökkenthető. Az egyes közösségi média oldalakra, mint például a Facebook vagy az Instagram, 13 éves kortól lehet regisztrálni.¹⁰⁵ Mindez azért veszélyes, mert így ez a korosztály is sokkal inkább ki van téve az internet veszélyeinek, például az internetes zaklatásnak.

A hazai jogszabályok közül elsőként a Magyarország Alkotmányát mutattam be, mely a Gyermejjogi Egyezményhez hasonlóan rendelkezik az emberi méltóság védelméről, illetve deklarálja még a magánélet tiszteletben tartását, amelyet a cyberbullying több esetben sért. A méltóság mellett a jóhírnév is megjelenik a Ptk. rendelkezéseiben, illetve ebben az esetben fel vannak sorolva az egyes személyiségi jogok is. A Btk. már természetesen a szankciókról – melyek diákok közötti zaklatás esetén nem alkalmazhatók – is rendelkezik, melyek az elkövetőt sújtják, azonban ebben az esetben kiemelő, hogy a sértett, aki a zaklatást átélte, nem biztos, hogy a régi életét tudja élni, hiszen a bullyingnak számos negatív hatása van a szereplőkre nézve, így az áldozatra is. Az, hogy a bűncselekmény csak magánindítványra büntetendő, érthető, azonban annak köszönhetően, hogy az emberek nem feltétlenül ismerik fel a zaklatást időben, vagy esetleg felismerik, de mégsem tesznek feljelentést valami okból, növeli a látencia mértékét. Az iskolai zaklatást nem feltétlenül jelentik, hiszen ahhoz, hogy egy szülő ezt tegye, a gyermekének nagy bántódása kell, hogy essen. A Köznevelési törvény, illetve a Gyvt.-ben is nagy szerepet kap a gyerek méltóságának tiszteletben tartásának követelménye. A Gyermekvédelmi törvény azonban emellett leírja, hogy sok más szereplő mellett az iskolának is biztosítani kell a gyermeki jogok védelmét. A NAT pedig egyes tantárgyak leírásánál tartalmazza az erkölcsi nevelést. Láthatjuk tehát, hogy a jelenség, ha nem is feltétlenül közvetlenül van szabályozva, mint a Büntető törvénykönyvben, közvetve nagyon sok helyen

¹⁰⁵ <https://www.facebook.com/business/help/103928676365132> 2024. 09. 03.

megjelenik az egyes értékek védelmén keresztül. Azonban e jogszabályok Magyarországi érvényesülése nem mondható hatékonynak elsősorban a már korábban említett ok miatt, ami pedig az, hogy Magyarországon az iskolai zaklatás aránya magasnak mondható, amit az UNICEF 2020-as felmérése nagyon jól mutat. Ez tartalmazza, hogy a megkérdezett gyerekek 60 %-át csúfolták már az interneten keresztül.¹⁰⁶ Ez az arány kétségtelenül magas, amely azt bizonyítja, hogy ugyan a szabályozás nagyon részletes, és több jogág felől is védelmet szeretne nyújtani, sajnos nem sikerül minden esetben.

2. A korábban említett szervezetek munkájának érvényesülése Magyarországon

Az internetes zaklatás visszaszorítása számos személy, valamint szerv célja. Az egyik ilyen személy a kultúráért és innovációért felelős miniszter, aki a gyermek- és ifjúságpolitika keretein belül foglalkozik a gyermeki jogok érvényesülésével, a gyerekek napközbeni ellátásának rendszerével, illetve az ehhez kapcsolódó jogszabályok megalkotásával.

„(1) A miniszter a gyermek- és ifjúságpolitikáért való felelőssége keretében

- a) felel a Kormány ifjúságpolitikájának kialakításáért,
- b) koordinálja a határon túli fiatalokkal való együttműködés rendszerét,
- c) figyelemmel kíséri a gyermeki jogok érvényesülését,
- d) közreműködik a kora gyermekkori intervenció koordinációjával kapcsolatos feladatok ellátásában,
- e) irányítja a tehetségüggyel kapcsolatos feladatokat,
- f) ellátja a Nemzeti Tehetség Programmal összefüggő feladatokat,
- g) felel a Kormány gyermektáboroztatási programjának alakításáért,
- h) felel – az egészségügyért felelős miniszterrel együttműködve – az 1-es típusú diabéteszszel élő gyermekek ellátásának alakításáért,
- i) ellátja az önkéntességgel kapcsolatos feladatokat,
- j) ellátja az Új Nemzedék Jövőjéért ifjúságpolitikai keretprogramból fakadó feladatait, amelynek ellátásához és az ifjúsági szolgáltatások szervezetrendszerének működtetéséhez az

¹⁰⁶ Cyberbullying vagy internetes zaklatás <https://unicef.hu/cyberbullying>

Erzsébet Ifjúsági Alap Nonprofit Közhasznú Kft. és a miniszter irányítása alatt álló Nemzeti Tehetség Központ Közhasznú Nonprofit Kft. szolgáltatásait veszi igénybe.

(2) A miniszter a gyermek- és ifjúságpolitikáért való felelőssége körében

a) felel a gyermekek napközbeni ellátásának rendszeréért,

b) a gyermekek és az ifjúság védelméért felelős miniszterrel együttműködve előkészíti a gyermekek napközbeni ellátásával kapcsolatos jogszabályokat,

c) ellátja az örökbefogadás rendszerével kapcsolatos kormányzati feladatokat.”¹⁰⁷

Az rendelet idézett részéből látjuk, hogy számos feladata van, amelyek közül néhány az oktatással kapcsolatos.

A kultúráért és innovációért felelős miniszteren kívül a problémával foglalkozik még a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács, melynek feladata a gyermekekkel is kapcsolatos, hiszen részt vesz ebben a Tanácsban a kultúráért és innovációért felelős miniszter által delegált egy fő is.¹⁰⁸

Természetesen a bűnüldöző szerveknek is nagy szerepük van az internetes zaklatás visszaszorításában.¹⁰⁹

A Gyermekvédelmi Internet-kerekasztal a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság egyik testülete, mely számos módon próbál tenni a cyberbullying megelőzése, illetve megszüntetése érdekében.¹¹⁰ Ennek keretében például olyan programokat kínál a gyerekek számára, amelyek segítségével megtanulhatják a biztonságos eszközhasználatot, emellett a szülőkre is figyelmet fordít, így ők át tudják adni az így szerzett ismereteiket gyermekeiknek.¹¹¹

¹⁰⁷ 182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet 135. § (1)-(2) bekezdés

¹⁰⁸ 484/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács, valamint a Kiberbiztonsági Fórum és a kiberbiztonsági ágazati munkacsoportok létrehozásával, működtetésével kapcsolatos szabályokról, feladat- és hatáskörükről 1. § (2) bekezdés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300484.kor> 2024. 09. 04.

¹⁰⁹ Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája 33. o. <https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> 2024. 09. 04.

¹¹⁰ Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája 35. o. <https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> 2024. 09. 04.

¹¹¹ https://nmhh.hu/cikk/187687/Gyermekbarat_megoldasok 2024. 09. 04.

Alapvető Jogok Biztosának Hivatala szintén nagy figyelmet fordít a gyermekek jogainak érvényesülésére.¹¹² Sajnos Magyarországon nincs az alapvető jogoknak egy olyan biztosa, aki kifejezetten a gyermekek jogaival foglalkozik.

Az Oktatási Jogok Biztosa minden olyan szereplő jogait biztosítja, akik a közoktatással valamilyen formában kapcsolatban állnak.

„Az Oktatási Minisztérium (továbbiakban: minisztérium) önálló, belső szervezeti egységként létrehozom az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosának Hivatalát (továbbiakban: hivatal). A hivatal a gyermeket, a tanulót, a hallgatót, a kutatót, a pedagógust, az oktatót, a szülőt, valamint azok közösségeit megillető, oktatással kapcsolatos állampolgári jogok érvényesülésének elősegítésében működik közre.”¹¹³

Mint láthatjuk, éppúgy, mint a jogszabályok esetében, itt is több irányból van szabályozva a jelenség, illetve nagy gondot fordítanak a bullying megelőzésére is. Úgy gondolom, hogy mivel a fent említett szervezetek, illetve személyek feladatköreit kevesen ismerik, csak kevés esetben tudják megfelelően érvényesíteni céljaikat.

3. A jogszabályok és intézmények munkájának érvényesülésének elősegítésére szolgáló lehetőség

Ahhoz, hogy a jogi szabályozás megfelelően tudjon érvényesülni és a különböző szervek is hatékonyan tudják folytatni tevékenységüket, szükség lenne arra, hogy a gyerekek és a felnőttek – szülők és tanárok egyaránt – részére még ismertebbé tegyék a problémát. Erre azért lenne szükség, mert csak akkor lehet hatékonyan fellépni a problémával szemben, ha minden olyan személy tisztában van a magával a jelenséggel, annak következményeivel, és a jelenleg rendelkezésre álló megoldási lehetőségekkel, aki a gyerekekkel napi szinten kapcsolatban áll, így lehetősége van észrevenni, ha probléma adódik a gyerekek közötti viszonyban. Erre lenne egy jó megoldás a szülőknek szóló kérdőívben, szülő által hozzáadott válasz, miszerint a helyi rendőrkapitányság dolgozója tart előadásokat a cyberbullyingról szülőknek és gyerekeknek egyaránt. Nem feltétlenül lenne szükséges, hogy rendőrségen dolgozó személy tartsa az előadást, azonban az nyilvánvaló, hogy a kezdeményezés mindenképpen hasznos, éppen a korábban említett ok miatt. Ez a személy minden félévben tartana egy-két előadást, ezzel is folyamatosan frissítve a résztvevők tudását. Ezen túl fontos lenne, hogy már kiskortól, tehát akár már alsó

¹¹² Magyarország Digitális Gyermekevédelmi Stratégiája 36. o.
<https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf> 2024. 09. 04.

¹¹³ 40/1999. (X. 8.) OM rendelet az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa Hivatalának feladatairól és működésének szabályairól 1. § (1) bekezdés <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900040.om> 2024. 09. 04.

tagozattól nagy hangsúlyt fektessenek a témára, így ezek az előadások nekik is szólnának. A programok stílusa – azaz előadás, játékos foglalkozás stb. – korosztályonként változna, hiszen akkor lesz a leghatékonyabb, ha az adott korcsoport érdeklődési köréhez legközelebb álló módszerrel történik az ismeretek átadása.

VIII. Kitekintés: szépirodalom és filmek

Ebben a fejezetben arra fogok reflektálni, hogy miként jelenik meg a zaklatás a szépirodalomban és a filmekben, ugyanis számos könyv íródott, és film készült a bullying témáját feldolgozva. Szépirodalmi művek közül „*A kis Emma*” című novellát, és a „*Semmi*” című regényt mutatom be, de ezeken kívül még sok más mű is íródott a témában, mint például az „*Iskola a határon*”, vagy „*A legyek ura*”. Filmek közül is kettőt ismertetek, amelyek a „*Remélem legközelebb sikerül meghalnod*”, illetve a „*Cyberbully*”, azaz *Az internetes zaklató*. Természetesen ebben az esetben is elmondható, hogy többször is feldolgozták már a témát, amire példa a „*FOMO – Megosztod és uralkodsz*” című film.

1. Szépirodalom

1.1. Csáth Géza: *A kis Emma*

Csáth Géza *A kis Emma*¹¹⁴ című művében is megjelenik a zaklatás témája. Méghozzá úgy, hogy az elbeszélő egy napló részletét írta le, aminek a gazdája öngyilkosságot követett el. A történetben megjelent a bullying egy formája, amely ebben az esetben csak egy ártatlannak tűnő veszekedés két barátnő között, ám az akkori világ jellemző jegyei is megjelentek, mint például, hogy a tanár megverhette a diákot, vagy az, hogy a gyilkost felakasztották, és ez volt a téma a családi vacsoránál, ami szörnyű hatással volt a gyermek lelki fejlődésére. Tehát elmondható, hogy a történet végkimenetelében az is nagy szerepet játszott, hogy milyen az a világ, amit a gyerekek nap mint nap láttak. A novella egy baráti társaságról – később inkább zaklatók csoportjáról¹¹⁵ – szólt, ahol két barátnő közötti viszony megromlott, és többek közt ez volt az oka annak, hogy végül a gyengébbet (Emmát) akarata ellenére felakasztották. Emellett persze nem volt mellékes a kíváncsiság sem, de nem az volt a „játék” végkimenetele, mint ahogy azt a gyerekek tervezték. Tehát itt is megjelent a bullying, hiszen minden, előzőekben leírt jellemző megtalálható volt a zaklatókban, és a bántalmazottban. A zaklatók erősebbek, hiszen idősebbek is voltak, gyakran váltak tanúivá a felnőttek agresszív viselkedésének, és még a dominancia érzése¹¹⁶ is megjelent, hiszen a szülők befolyásos emberek voltak. A bántalmazott egy

¹¹⁴ Csáth Géza: *A kis Emma* <https://mek.oszk.hu/00600/00630/00630.htm#18> 2024. 08. 22.

¹¹⁵ Coloroso, 2020, 135. o.

¹¹⁶ Olweus, 1999, 729. o.

gyengébb, fiatalabb kislány volt, aki nem tudta még egyedül megvédeni magát a bántalmazóival szemben, és végül ez okozta a halálát. A műben felfedezhető volt a csoportmechanizmus is,¹¹⁷ hiszen az egyik gyerek kitalálta, hogy az újságban olvasottak hatására ők is játszásként el, hogy felakasztanak valakit. Ezt a napló írója nem támogatta, de nem is tett ellene semmit, hiszen félt, hogy akkor kitudódna titka, hogy szereti Emmát, vagy esetleg akkor ő lenne az áldozat. Az elbeszélőnél tehát megjelent a szemlélő egyik tulajdonsága, hogy nem tett semmit a bántalmazás megszakítása ellen.¹¹⁸

1.2. Janne Teller: Semmi

A *Semmi*¹¹⁹ című mű az élet értelmének kereséséről szól, amelyet a történetben szereplő diákok érdekes módon kíséreltek meg. A történet kiindulópontja, hogy az osztály egyik tagja (Pierre Anthon) azzal provokálta társait, hogy semminek sem látja az értelmét. Ezzel addig bosszantotta társait, hogy úgy döntöttek, bebizonyítják, hogy igenis van értelme mindennek. Úgy gondolták, hogy ha a számukra legkedvesebb dolgokat egy kupacba összerakják, majd megmutatják azt Pierre Anthonnak, azzal véget vethetnek a szörnyű viselkedésének. A gyerekek céljuk elérése érdekében eleinte ártalmatlannak tűnő dolgokat tettek, például hozzátették a halomhoz az egyikük fésűjét, vagy szandálját, majd egyre tovább mentek, és már az egyikük ujjának levágásáig, vagy testvérének sírból történő kiásásáig fajult a dolog, de természetesen ezeken kívül még számos más szörnyű dolgot – mindenki egyet-egyet – tettek azért, hogy bebizonyítsák, hogy társuknak nincs igaza. Mikor elkészül az élet értelmét bemutató rakás, megmutatják azt Pierre Anthonnak, aki még ekkor is azt állította, hogy semminek sincs értelme. Erre osztálytársai – akik nagy áldozatot hoztak – halálra verték társukat, majd a kupac is leégett másnapra. Ebben a műben a provokatív áldozat¹²⁰ jelent meg Pierre Anthon személyében, akit viselkedése miatt a többiek megvertek, azonban egy másik szemszögből vizsgálva zaklatónak is mondható, hiszen a viselkedésével előidézte, hogy társai hatalmas áldozatot hozzanak azért, hogy bebizonyítsák neki, hogy van értelme az életnek. Az osztály többi tagjával hasonló volt a helyzet. A mű elején még áldozatként tekinthettünk rájuk, hiszen ugyan diáktársuk nem zsarolta őket közvetlenül, hogy megtegyék a szörnyű dolgokat, illetve, hogy később ezzel a tudattal kelljen együtt élniük, közvetve talán mégis zaklatónak mondható, hiszen ha ő nem tanúsított volna ilyen viselkedést, akkor nem történt volna meg egyik eset sem. Másik oldalról szemlélve viszont Pierre Anthon osztálytársai zaklatónak – zaklatók

¹¹⁷ Olweus, 1999, 731. o.

¹¹⁸ Buda, Kőszeghy, Szirmai, 2008, 379. o.

¹¹⁹ Janne Teller: *Semmi*. Budapest, Scolar Kiadó, 2011. 184 o.

¹²⁰ Olweus, 1999, 728. o.

csoportjának¹²¹ – voltak mondhatók, hiszen a mű végén halálra verték társukat a provokálás miatt. Ebben az esetben nem nevezhetünk meg kifejezetten egy szemlélőt sem, hiszen a szülők nem kaptak akkora szerepet, hogy őket lehetne ennek a szereplőnek tekinteni, ahogy a tanárokat sem.

2. Filmek

2.1. *Remélem legközelebb sikerül meghalnod :)*¹²²

A történet azzal kezdődött, hogy két kamasz lánynak megtetszett az egyik tanáruk, azonban ő otthagya a tanulók iskoláját. Az egyik diák (Eszter) a tanárral levelezést kezdett, és így kapcsolatban maradhattak. Amikor a lányt megalázta egyik társa az egész iskola előtt, erre a tanárra szeretett volna számítani, azonban hiába. Este azonban a fiú megkereste, és elnézést kért tőle, sőt később segítséget kért tőle matematikából, azonban a lány egy másik diáktársának is tetszik. Ez vezetett addig, hogy az egyik diák létrehozott egy Google fiókot a tanár nevében (később kiderül, hogy egész végig ezzel a diákkal beszélgetett). Amikor ennek a tanárnak rendeztek búcsúpartit, a diák fellopózott a lány szobájába, és elrakta az egyik ruhadarabját, és direkt ott hagyta egy hajszálát. A zaklatás itt úgy jelent meg, hogy megtévesztette a lányt, így tulajdonképpen bármit elérhetett, amit szeretett volna, tulajdonképpen szexuálisan zaklatta, és felvételt is készített, amivel megsértette Eszter magánélethez való jogát – „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy magán- és családi életét, otthonát, kapcsolattartását (a továbbiakban együtt: magánélethez való jog) tiszteletben tartsák.”¹²³ –, ezzel ebben a filmben megvalósult a cyberbullying. Eközben féltékeny lett a társára – aki segítséget kért matematikából a lánytól –, mivel azt gondolta, hogy tetszik neki a lány. Ez igaz, és a lány is viszonzta ezt. Ez adta meg a kezdő lökést ahhoz, hogy a megbántott fiú elküldte az általa megtartott – a lány méltóságát és jóhírnevét súlyosan sértő – videót a lányról. Ezzel nem csak a lány és barátja kapcsolatát tette tönkre, hanem minden más kapcsolata is megromlott, hiszen olyan képek kerültek ki róla, amelyeknek egyáltalán nem szabadott volna. Mivel nem látott kiutat a helyzetből, ezért öngyilkossági kísérletet hajtott végre (felvágja az ereit). A fiú ekkor büntudatot érzett, ezért meglátogatta a kórházban. Az a véleményem, hogy az ilyen esetek elkerülése érdekében kellene a gyerekeknek minél korábban megmutatni, megtanítani, hogy hogyan kell biztonságosan használni az internetet, hiszen mint ahogy korábban is említettem, rengeteg veszélyt hordoz

¹²¹ Coloroso, 2020, 135. o.

¹²² Schwechtje Mihály: Remélem legközelebb sikerül meghalnod <https://videa.hu/video/film-animacio/remelem-legkozelebb-sikerul-meghalnod-2018-DrNno24MjMZdtlIz> 2024. 08. 22.

¹²³ 2018. évi LIII. törvény a magánélet védelméről 1. § <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1800053.tv> 2024. 08. 22.

magában, mint például, hogy bárki kárt tud okozni másnak anonim módon. Ehhez persze a szülők támogatása is kell, hiszen az otthoni körülményeket ők tudják a legjobban befolyásolni. Mint a filmben is látszott, amikor a szülők észrevették, hogy a gyerekük gyanúsán sok időt tölt a számítógép és telefon előtt, azt látták a legjobb megoldásnak, ha elveszik tőle ezeket az eszközöket, azonban már elkéstek ezzel a cselekedettel. Szóval úgy gondolom, hogy a prevenciós programok jelentenék a legfőbb megoldást, de a legjobb eredményt úgy érnék el, ha a szülőknek is tájékoztatást adnának arról, hogy milyen veszélyes az internet világa, és hogy milyen lehetőségek állnak rendelkezésre arra, hogy a gyermeküket megvédjék attól a sok rossztól, ami ott érheti őt.

2.2. The cyberbully (Az internetes zaklató)¹²⁴

Már a film elején kiderült, hogy a lány volt barátja – Nathan – kiírt egy, a lánynak fontos információt (antidepresszánszt szed), ezzel rontva az ő becsületét. A lány kapcsolata nem volt felhőtlen a szüleivel, mint sok más kamasznak, ráadásul neki még azt is át kellett élnie, hogy a szülei elváltak. A főszereplő sem volt feltétlenül ártatlan, hiszen visszavágásként ő is elég csúnya dolgokat írt ki a fiúról, azonban kiderült, hogy probléma adódott, és nem is a volt barátja nevében írt. Ez úgy történt, hogy valaki egy ismerőse nevében írt neki. Ez az idegen képes volt belemélyedni a fiókjába, a magánéletébe, mindezt úgy, hogy a lány posztolt képeket a közösségi médiára. Az egésznek egy hozzászólás volt a kiindulópontja. Egy másik lányon keresztül mutatta be, hogy hova vezethet az internetes zaklatás, akár egy poszt alá írt hozzászólás formájában is. A filmben megjelent az, ahogy az internetes zaklató zsarolta áldozatát, hogy ne merjen szólni senkinek, különben olyan információt fog megosztani róla, amelyet nem szeretne megmutatni a világnak. Legelőször megtiltotta neki, hogy szóljon az apjának, majd arra kényszerítette, hogy vegyen be több adagot a gyógyszeréből. A zsarolás itt is a képekkel történik. Azonban a lány ellenállt, így nem halt bele, inkább eltúrta, hogy azok a képek felkerüljenek az internetre. Az alkotás mindössze egy órá, de nagyon jól bemutatta, hogy az internetes zaklatók milyen módszereket alkalmaznak arra, hogy elérjék céljaikat áldozataiknál. Ez is olyan helyzet, amit véleményem szerint meg kellene tanítani a gyerekeknek, hogy hogyan kezeljék megfelelően. Emellett bemutatja a film, hogy milyen digitális lábnyoma lehet annak, aki rendszeresen posztol az internetre, vagy csak egyszerűen kommentel.

¹²⁴ Ben Chanan: The cyberbully. <https://www.youtube.com/watch?v=Q97fOk8GWA4> 2024. 08. 22.

IX. Összegzés

Összegezve a leírtakat, elmondható, hogy a zaklatás, legyen szó annak offline, vagy online formájáról, jogi szempontból szigorúan van szabályozva, mind nemzetközi, mind hazai szinten. Ezt követően felvázoltam a zaklatás folyamatát, ismertettem az egyes védő- és rizikófaktorokat. Bemutattam a bullying egyes típusait, ami alatt a következőket értettem: az exclusion, a harassment, az outing, a sexting, a cyberstalking, a fraping, a dissing, a trolling, a trickery, a catfishing, a flaming, és a blackmail, majd bemutattam, hogy miként zajlik az internetes zaklatás a mesterséges intelligencia felhasználásával. Ezek után az egyes szereplők – zaklató, áldozat, szemlélő – jellemzőit mutattam be. A bullyingban nagy szerepe van a családnak, amelyhez kapcsolódóan az általam készített kérdőív eredményeit felhasználva ismertettem az iskolai online zaklatást a szülők szemszögéből, majd az iskola szerepét részleteztem. Mint minden más probléma esetében, itt is fontos mind a prevenció, mind az intervenció. Ehhez kapcsolódva bemutattam néhány módszert – például logoterápia, szemtől-szembe módszer -, illetve programot – többek közt ENABLE, TABBY – amelyek segíthetnek a zaklatás megelőzésében, illetve megszakításában. Végül pedig tettem egy rövid kitekintést a bullying szépirodalmi – A kis Emma, Semmi -, valamint filmes – Remélem legközelebb sikerül meghalnod, Cyberbully – megjelenéseivel kapcsolatban, amellyel a probléma súlyosságát a diákokkal talán könnyebb megértetni, ezzel is hozzájárulva az iskolai online zaklatás arányának csökkentéséhez.

Felhasznált irodalom jegyzéke

Könyvek

Barbara Coloroso: Bullying - Zaklatók, áldozatok, szemlélők. Budapest, Harmat Kiadó, 2020

Csáth Géza: A kis Emma <https://mek.oszk.hu/00600/00630/00630.htm#18>

Domonkos Katalin: Az online zaklatás mint az iskolai agresszió egyik fajtája. Budapest, 2017
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/37642/Domonkos_Katalin_disszertacio.pdf?sequence=1&isAllowed=y

dr. Jármí Éva, dr. Péter-Szarka Szilvia, Fehérpataky Balázs: A KiVa-program hazai adaptálásának lehetőségei. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet, 2015
https://www.researchgate.net/publication/348548943_A_KiVa-program_hazai_adaptalasanak_lehetosegei

Dr. Jármí Éva: Az ENABLE Anti-bullying Program hazai bevezetése. Oktatási Hivatal, 2018
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktat/pok/Budapest/tpn2018/ENABLE_hazai_bevezetese_Budapest_Jarmi.pdf

Farkas Júlia, Göntér Mónika, Szabó Gabriella: Megoldásfókusz és értelemkeresés az iskolai zaklatás kezelésében. Budapest, PTF, 2023

Herczog Mária: Gyermekbántalmazás. Budapest, Complex Kiadó, 2007

Janne Teller: Semmi. Budapest, Scolar Kiadó, 2011.

Margitics Ferenc, Figula Erika, Pauwlik Zsuzsa: Cyberbullying az iskolában – Internetes Zaklató és Internetes Áldozat Skála. Kéry Ervin, 2020
https://oszkdk.oszk.hu/storage/00/02/88/64/dd/1/2020-MF-Internetes_Zaklato_es_Aldozat_Skala-INTERIOR.pdf

Nagy Szilvia: Internetes zaklatás
https://www.academia.edu/40103969/Internetes_zaklat%C3%A1s

Folyóiratok

Buda Mariann, Kőszeghy Attila, Szirmai Erika: Iskolai zaklatás- Az ismeretlen ismerős. A jelenség a kutatási eredmények tükrében=Educatio 2008/3, 373-386. o.
<https://epa.oszk.hu/01500/01551/00045/pdf/915.pdf>

Dan Olweus: Az iskolai zaklatás=Educatio 1999/4, 717-739. o.
https://epa.oszk.hu/01500/01551/00087/pdf/EPA01551_educatio_1999_4_717-739.pdf

Deepfake, azaz mélyhamisítás: Technológia és jog
https://www.parlament.hu/documents/d/guest/infojegyzet_2024_20_deepfake_technologia_es_jog Idézi: Mausecz Zoé: A deepfake. Avagy miért olyan veszélyes a mesterséges intelligencia a diákok körében? = Beszélgetések a bullying kapcsán
<https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

Domonkos Katalin: Cyberbullying: Zaklatás elektronikus eszközök használatával=Alkalmazott Pszichológia. 2014/1, http://ap.elte.hu/wp-content/uploads/2014/05/APA_2014_1_Domonkos.pdf

Gosztonyi Gergely, Lendvai Gergely: Deepfake és dezinformáció. Mit tehet a jog a mélyhamisítással készített álhírek ellen? = Médiakutató 2024/1. 41-49. o.
https://mediakutato.hu/cikk/2024_01_tavasz/03_deepfake_dezinformacio_jog.pdf Idézi: Mausecz Zoé: A deepfake. Avagy miért olyan veszélyes a mesterséges intelligencia a diákok körében? = Beszélgetések a bullying kapcsán <https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

Gyurkó Szilvia: A Panacea kereséséről = Család Gyermek Ifjúság 2010/4, 8-26. o.
http://www.csagyi.hu/images/stories/kiadvanyok/folyoirat/CsaGyI_2010_4.pdf

Jármí Éva: Az iskolai bántalmazás (bullying) megelőzése = Educatio 2019/3, 528-540. o.
https://epa.oszk.hu/01500/01551/00109/pdf/EPA01551_educatio_2019_03_528-540.pdf

Lovas Zsuzsa: Konfliktusok az iskolában = Család Gyermek Ifjúság 2001/3, 55-59. o.
http://www.csagyi.hu/images/stories/kiadvanyok/folyoirat/CsaGyI_2001_3.pdf

Internetes oldal

Cyberbullying vagy internetes zaklatás <https://unicef.hu/cyberbullying>

<https://lorik.hu/buntetojog/az-emberi-meltosag-elleni-buncselekmények/zaklatas/>

<https://www.bbc.com/news/articles/ckvgez74kgo.amp> Idézi: Mausecz Zoé: Az online iskolai zaklatás a deepfake segítségével = Beszélgetések a bullying kapcsán
<https://groups.google.com/a/ptf.hu/g/bullying-csoport>

<https://www.kivaprogram.net/kiva-is-effective/>

<https://www.bekesiskolak.hu/bekes-iskolak/a-program/>

<https://sokszinusegoktatas.hu/hirek/bekes-iskolak-program>

Magyarország Digitális Gyermekvédelmi Stratégiája

<https://digitalisjoletprogram.hu/files/b9/55/b955b52770e659680b4e537e84df906b.pdf>

<https://www.facebook.com/business/help/103928676365132>

https://nmhh.hu/cikk/187687/Gyermekbarat_megoldasok

Filmek

Ben Chanan: The cyberbully. <https://www.youtube.com/watch?v=Q97fOk8GWA4>

Schwechtje Mihály: Remélem legközelebb sikerül meghalnod :) <https://videa.hu/videok/film-animacio/remelem-legkozelebb-sikerul-meghalnod-2018-DrNno24MjMZdtlIz>

Felhasznált jogszabályok jegyzéke

Magyarország Alaptörvénye <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100425.atv>

1991. évi LXIV. törvény a Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény kihirdetéséről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99100064.tv>

1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99700031.tv>

2011. évi CXC. törvény a nemzeti köznevelésről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>

2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200100.tv>

2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300005.tv>

2018. évi LIII. törvény a magánélet védelméről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1800053.tv>

Az Európai Parlament és a Tanács 2016. április 27-i (EU) 2016/679 rendelete a természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (általános adatvédelmi rendelet) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1600679.eup>

110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról <https://njt.hu/jogszabaly/2012-110-20-22>

245/2024. (VIII. 8.) Korm. rendelet a nevelési-oktatási intézményekben a tiltott és a használatában korlátozott tárgyak köréről, valamint a tárgyakra vonatkozó eljárásrend részletes szabályairól <https://njt.hu/jogszabaly/2024-245-20-22>

182/2022. (V. 24.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a2200182.kor>

484/2013. (XII. 17.) Korm. rendelet a Nemzeti Kiberbiztonsági Koordinációs Tanács, valamint a Kiberbiztonsági Fórum és a kiberbiztonsági ágazati munkacsoportok létrehozásával, működtetésével kapcsolatos szabályokról, feladat- és hatáskörükről <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1300484.kor>

40/1999. (X. 8.) OM rendelet az Oktatási Jogok Miniszteri Biztosa Hivatalának feladatairól és működésének szabályairól <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99900040.om>